

**BEYPAZARI HAVUÇ ÜRETİCİ VE
TOPTANCISI TARIM İŞLETMELERİNİN
İHRACAT POTANSİYELLERİNİN
GELİŞTİRİLMESİ PROJESİ**

ANKARA, 2021

PROJE RAPORU

BEYPAZARI HAVUÇ ÜRETİCİ VE TOPTANCISI TARIM İŞLETMELERİNİN İHRACAT POTANSİYELLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ PROJESİ

Şubat 2021-Nisan 2021

PROJEDE GÖREV ALANLAR

Araş.Gör.Dr. Hakan ATLI MCBÜ UBF	Yürütücü
Ahmet GÖÇMEN Beypazarı Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı	Koordinatör
Prof.Dr. O. Mine YILMAZER MCBÜ UBF	Danışman Öğretim Üyesi
Dr. İrfan KALPALI T.C. Ticaret Bakanlığı, İzmir Teftiş Grup Başkanı	Danışman
Güler PARILDAR MCBÜ UBF Uluslararası Ticaret ve Finans Yüksek Lisans Öğrencisi	Araştırmacı

Not:Projede yer alan ve ileri sürülen görüşler yazarlara aittir, ilgili kurumlar sorumluluk taşımaz.

YÖNETİCİ ÖZETİ

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) verilerine göre 2019 yılında dünyada 44,762,859 ton havuç üretimi gerçekleştirilirken, Çin bu üretimin neredeyse yarısını (21,482,971 ton) tek başına yaparak lider konumda yer almıştır. Çin'i, 2,769,613 ton ile Özbekistan ve 2,259,000 ton ile ABD izlerken, Türkiye 663,882 ton üretim ile dünyada 10.büyük havuç üreticisi olmuştur. Türkiye'de en çok havuç üreten iller Konya, Ankara ve Hatay'dır. En çok havuç üreten ikinci il olan Ankara'da üretilen havucun yaklaşık %95'i ise Beypazarı ilçesinde üretilmektedir.

2019 yılında üretilen havucun 80,590 tonunu yurt dışına satan Türkiye, dünya havuç ihracatı sıralamasında 19.sıradadır. Diğer taraftan ihracatta ilk onda yer alan ülkelerin birim fiyatlarıyla kıyaslandığında (Çin, 472 \$/ton; Hollanda 462 \$/ton; ABD, 1154 \$/ton; İtalya, 852\$/ton; İspanya, 636\$/ton vb.), rakiplerine oranla oldukça düşük fiyat uygulayan Türkiye'nin (170\$/ton) dünyanın önde gelen havuç ithalatçılarına havuç satmakta zorlandığı ve düşük fiyat avantajını kullanamadığı görülmektedir. Bununla birlikte veriler, uluslararası havuç ticaretinin genel olarak bölgesel ölçekte yapıldığını göstermektedir. Örneğin, Avrupa Birliği (AB) ülkeleri havuç ithalatında yine diğer AB üyesi ülkelere öncelik vermektedir. 2018 yılında ABD, Meksika, Kanada Anlaşması (USMCA) adını alan eski NAFTA ülkeleri, bu ticareti çoğunlukla kendi aralarında gerçekleştirmektedir. Uzak Doğu pazarına ise Çin'in hâkim olduğu görülmektedir. Türkiye'nin mevcut havuç ihracat pazarına bakıldığında Orta Doğu ülkelerinin (S.Arabistan, Irak, Suriye, Ürdün, Kuveyt, Libya vb.) ön planda olduğu görülmektedir. Türkiye'nin dünya havuç üretimindeki konumu, mevcut potansiyeli ve ihracat sıralaması düşünüldüğünde, fiyat ve pazarlama konusunda farklı stratejiler geliştirilmesine, ihracatının artırılması üzerine daha fazla araştırma ve projelerin yapılmasına ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Gerçekleştirilen bu projenin amacı, Ankara'nın Beypazarı ilçesi özelinde, ihracat yolu ile uluslararası pazarlara açılmak isteyen ya da mevcut ihracat pazarını genişletmeyi amaçlayan Türkiye'deki havuç üreticisi ya da toptancısı tarım işletmelerinin hangi hedef pazarlara yönelmeleri gerektiğini belirlemek üzere dış pazar araştırması yapmaktır. Projenin nihai amacı ise Türkiye'nin ihracat gelirlerini artıracak mikro bazda bir çalışma yapmaktır. Araştırmada literatür ve yayınlanan istatistiklerden yola çıkarak öncelikle Türkiye'nin fiili rekabetçiliği saptanmaya çalışılmıştır. Daha sonra uluslararası istatistikler doğrultusunda

önceden belirlenen birincil ve ikincil rekabetçilik ölçütleri dikkate alınarak hedef ve alternatif pazarlar belirlenmiştir.

Proje kapsamında yapılan hedef pazar araştırması sonucunda, havuç ihracatı açısından Türkiye'nin öncelikli hedef pazarının Romanya olduğu tespit edilmiştir. Romanya'dan sonra; Suudi Arabistan, Rusya, Kuveyt ve Irak'ın Türkiye'nin rekabetçi pazarları olduğu belirlenmiştir. Bu dört ülkenin 2015-2019 yılları arasında ithalatı en çok artan ülkeler arasında yer almaları dikkat çekicidir. Türkiye'nin havuç ihracatı gerçekleştirdiği ülkelerin başında Orta Doğu ülkelerinin ağırlıkta olduğu, bununla birlikte özellikle; Libya, Suriye ve Ürdün'de rekabetçi bir pazar pozisyonuna sahip olduğu belirlenmiştir. Orta Doğu ülkelerinin yanı sıra; Hollanda, Polonya ve Bulgaristan da hedef pazarlar içine alınabilir. Bu ülkelerin ortak özellikleri AB üyesi olmaları ve 2015-2019 yılları arasında ithalatı en çok artan ülkeler arasında yer almalarıdır. Hollanda hem dünya havuç ihracatında ikinci hem de dünya havuç ithalatında altıncı sırada olmasıyla havuç piyasasında oldukça önemli bir ülkedir. Bulgaristan, Türkiye'nin havuç ihracatında ilk onda yer alırken Bulgaristan'ın havuç ithalatında Türkiye ilk üçte yer almaktadır. Polonya ise dünya havuç ithalatında 14. sırada yer alarak değerlendirilmesi gereken diğer bir alternatif pazar olarak belirlenmiştir.

Türkiye'nin dünya havuç piyasasındaki konumunun güçlendirilmesi için mevcut havuç üretimindeki verimlilik ve miktar artışı istikrarının sağlanmaya devam edilmesi, fiyat avantajının kullanılarak mevcut pazarların korunması ve özellikle rekabetçi olunabilecek yeni ve alternatif pazarlara yönelmenin sağlanması büyük önem taşımaktadır.

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	7
TABLolar LİSTESİ.....	8
GİRİŞ	9
1. BÖLÜM	10
1. DÜNYADA, TÜRKİYE’DE VE ANKARA İLİNDEHAVUÇ ÜRETİMİ VE DIŞ TİCARETİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	11
1.1. Dünyada, Türkiye’de ve Ankara İlinde HavuçÜretimi.....	11
Dünyada Havuç Üretimi	11
1.1.2. Türkiye’de Havuç Üretimi	13
1.1.3. Ankara İlinde Havuç Üretimi.....	15
1.2. Ürünün Tanımı ve Özellikleri, Gtip Numarası, Fiyatı ve Sektör İçin Gerekli Kalite Belgeleri.....	17
1.2.1. Ürünün Tanımı ve Özellikleri	17
1.2.2.Ürünün Sınıflandırılması	17
1.2.3. Ürünün GTİP Numarası	19
1.2.4. Havuç Piyasasında Yurt İçi ve Yurt Dışı Fiyatlar	20
1.2.5. Sektör İçin Düzenlenmesi Gereken Kalite Belgeleri	21
1.3. Dünyada ve Türkiye’de Havucun Dış Ticaretine İlişkin Genel Bilgiler	21
1.3.1. Dünya Havuç İthalatı	21
1.3.2. Dünya Havuç İhracatı	23
1.3.3. Türkiye’nin Havuç İhracatı.....	24
2. BÖLÜM	26
2. Beypazarı Havuç Üretici ve/veya Toptancısı Tarım İşletmeler İçin Hedef Pazar Araştırması.....	27
2.1.Dünyanın En Büyük Havuç Üreticileri ve Türkiye’nin Havuç Üretimi	27
2.2. Dünyanın En Büyük Havuç İhracatçıları ve Türkiye’nin Rakipleri	28
2.3. Dünyanın Önde Gelen Havuç İhracatçıları Karşısında Türkiye’nin Rekabet Gücü....	30
2.3.1. Çin	30
2.3.2. Hollanda.....	30
2.3.3. ABD	30
2.3.4. İspanya.....	31
2.3.5. Belçika	31
2.4. Hedef Pazarların Seçimi ve Öncelik Verilecek Ülkeler	31

2.4.1. Dünyanın En Büyük Havuç İthalatçıları Açısından Hedef Pazarlar.....	32
2.4.2. Dünyanın En Büyük Havuç İthalatçılarının Türkiye ile Ticaretleri Açısından Hedef Pazarlar.....	34
2.4.3. Hedef Pazar Seçim Kriterleri	35
2.5. İhracatta Müşteri Bulma Yöntemleri ve İlgili Devlet Destekleri.....	46
2.5.1. Devlet Destekleri Kapsamında Kullanılabilecek İhracatta Müşteri Bulma Yöntemleri	46
2.5.2. Dünyadaki Rakip Firmalar Listesi	49
2.5.3. Dünyadaki İthalatçı Firmalar Listesi	52
SONUÇ	54
KAYNAKÇA.....	55

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1:2019 Yılında Türkiye’de En Fazla Havuç Őretimi Yapan İller

Şekil 1.2: 2019 Yılında Ankara İlinde En ok Havuç Őretimi Yapılan İlçeler

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: 2015-2019 Yılları Arasında Dünyada Toplam Havuç Üretimi

Tablo 1.2: Havuç Üretim Miktarları Bakımında İlk 10 Ülke

Tablo 1.3: 2015-2019 Yılları Arasında Dünyada Toplam Havuç Ekim Alanı

Tablo 1.4: Havuç Üretiminde İlk 10 Ülkenin Toplam Havuç Verimliliği ve Ekim Alanı

Tablo 1.5: 2015-2019 Yılları Arasında Türkiye’de Toplam Havuç Üretimi ve Ekim Alanı

Tablo 1.6: 2015-2019 Yılları Arasında Ankara İlinde Toplam Havuç Üretimi ve Ekim Alanı

Tablo 1.7: Ankara Beypazarı İlçesinin 2015-2019 Yılları Toplam Havuç Üretim Miktarı

Tablo 1.8: Havuç Gümrük Tarife İstatistik Pozisyon (GTİP) Numarası

Tablo 1.9: 2015-2019 Yılları Yurt İçi Havuç Fiyatları

Tablo 1.10: Türkiye’nin ve Havuç İhracat Liderlerinin Ortalama Birim Fiyatları, 2019

Tablo 1.11: Havuç İthalat Sıralamasında İlk 10 Ülke ve Türkiye’nin Havuç İthalat Miktarı, Değeri, Yıllık Miktar Artışı ve Dünya İthalatındaki Payı, 2019

Tablo 1.12: Havuç İhracat Sıralamasında İlk 10 Ülke ve Türkiye’nin Havuç İhracat Miktarı, Değeri, Yıllık Miktar Artışı ve Dünya İhracatındaki Payı, 2019

Tablo 1.13: Türkiye’nin En Çok Havuç İhracatı Yaptığı İlk 10 Ülke ve Bu Ülkelere Yapılan İhracat Miktarı, Değeri, Yıllık Miktar Artışı ve Türkiye’nin İhracatındaki Payı, 2019

Tablo 2.1: Dünya Havuç Üretim Miktarları, 2015-2019

Tablo 2.2: 2019 Yılı Dünya Havuç İhracat Liderleri

Tablo 2.3: 2019 Dünyanın En Büyük Havuç İthalatçıları

Tablo 2.4: Dünyanın EnBüyük Havuç İthalatçıları ve Türkiye ile Ticaretleri, 2019

Tablo 2.5: Dünyanın En Büyük Havuç İthalatçıları ve Türkiye’nin İhracatı, 2019

Tablo 2.6 (a): İkincil Rekabetçilik Ölçütleri ve Türkiye’nin Hedef Pazarları

Tablo 2.6 (b): İkincil Rekabetçilik Ölçütleri ve Türkiye’nin Hedef Pazarları

Tablo 2.6 (c): İkincil Rekabetçilik Ölçütleri ve Türkiye’nin Hedef Pazarları

Tablo 2.7: İhracat Desteği İçin Ön Onay Verilen E-Ticaret Siteleri, 2020

Tablo 2.8: 2021 Yılı Bireysel Katılımı Desteklenecek Uluslararası Sektörel Fuarlar

Tablo 2.9: 2021 Yılı Milli Katılım Organizasyonu Düzenlenecek Fuarlar

Tablo 2.10: Dünyadaki Havuç İhracatçısı Rakip Firmalar Listesi

Tablo 2.11: Dünyadaki Havuç İthalatçısı Firmalar Listesi

GİRİŞ

Dünya nüfusunun hızla artması ve sağlıklı beslenme kültürünün sebze ve meyve tüketimine olan talebi artırdığı açıktır. Hiç kuşkusuz bu sebzelerden biri de içerisinde bolca vitamin ve minerel bulunduran havuçtur. Havuç (*Daucuscarota*L.) Şemsiyegiller (Umbelliferae-Apiaceae) familyasından, anavatanı; Afganistan, İran ve Pakistan'ın da yer aldığı Orta Asya ile Anadolu (Küçük Asya-Türkiye) ve Yakın Doğu olan, tohumla üretimi yapılan, kökleri yenilen iki yıllık bir sebze türü olup, dünyada ve Türkiye'de oldukça fazla üretilip tüketilen bir sebze türüdür (Simon, 200:166; Yanmaz 1994'den Aktaran, Tülek ve Dolar, 2012:247-248; Üremiş vd., 2020:214).

Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'de tarım sektörü, ihracat ve milli gelir içindeki payının giderek azalmasına rağmen, hala ulusal ekonominin ana sektörlerinden biri olup sanayi sektörü için de önemli bir girdi kaynağı durumundadır (Tatlıldil, 1999:39). Bu durum Türkiye'nin coğrafi koşullarında yetişmeye elverişli olan havucun üretimini ve ticaretini önemli bir hale getirmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, havuç üretimi yapan tarım işletmelerinin hangi hedef pazarlara yönelmeleri gerektiğini ortaya koymak, daha hızlı ve daha az maliyetle ihracat işlemlerini gerçekleştirebilmelerini sağlamaya çalışmaktır. Bu çerçevede, havuca ilişkin temel bilgi ve istatistiklerden yola çıkılarak Türkiye'nin fiili rekabetçiliği değerlendirilmiş ve havuç üretimi yapan tarım işletmeleri için hedef pazarlar belirlenerek bu pazarlar ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Araştırmada ayrıca ihracata başlama düşüncesi olan ve/veya mevcut ve potansiyel pazarlardaki pazar paylarını artırmak isteyen işletmeler için dış pazarlarda müşteri bulma yöntemleri ve söz konusu yöntemlere ilişkin devlet destekleri aktarılmış, 2023 yılı ihracat hedeflerine ulaşabilmek için önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmada, dünya havuç piyasasındaki değişimler incelenip hedef pazarlar belirlenmeye ve bu pazarlardaki talep yapısı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın, gelecek yıllarda yapılacak olan pazar araştırmalarına yol gösterici olması beklenmektedir.

1. BÖLÜM

DÜNYADA, TÜRKİYE'DE VE ANKARA İLİNDE HAVUÇ ÜRETİMİ VE DIŞ TİCARETİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1. DÜNYADA, TÜRKİYE’DE VE ANKARA İLİNDE HAVUÇ ÜRETİMİ VE DIŞ TİCARETİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Çalışmanın bu bölümünde dünyada, Türkiye’de ve Ankara ilinde gerçekleştirilen havuç üretimi ve havucun dış ticaretine ilişkin genel bilgilere yer verilmiştir. Dünya üretim verileri için Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)’den, Türkiye üretim verileri için Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’nden ve dünya ticaret verileri için ise Uluslararası Ticaret Merkezi (ITC-Trademap)’nden yararlanılmıştır.

1.1. Dünyada, Türkiye’de ve Ankara İlinde Havuç Üretimi

1.1.1. Dünyada Havuç Üretimi

FAO verilerine göre 2019 yılında küresel ölçekte 44,762,859 ton havuç üretimi gerçekleştirilmiştir. 2015-2019 yılları arasında dünyada gerçekleştirilen toplam havuç üretim miktarları Tablo 1.1’de verilmektedir.

Tablo 1.1:2015-2019Yılları Arasında Dünyada Toplam Havuç Üretimi

Yıllar	Üretilen Toplam Havuç Miktarı (ton)
2015	40 265 109
2016	41 395 127
2017	42 464 814
2018	41 904 105
2019	44 762 859

Kaynak: FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü)

Tablo 1.1’e göre 2019 yılında ulaşılan miktarın, son beş yılın en yüksek havuç üretim miktarı olduğu görülmektedir. Dünya havuç üretim miktarı açısından Çin, 21,482,971 ton ile lider konumdadır (Tablo 1.2). Dahası 2019 yılında üretilen toplam havuç miktarı ile Çin’in ürettiği toplam havuç miktarı kıyaslandığında, dünyada üretilen toplam havucun neredeyse yarısının Çin tarafından gerçekleştirildiği ve havuç üretim sektöründe Çin’in ezici bir üstünlüğe sahip olduğu görülmektedir. Çin’den sonra ilk üçte yer alan diğer ülkeler sırasıyla, 2,769,613 ton ile Özbekistan ve 2,259,000 ton ile ABD’dir.

Tablo 1.2’de yer alan AB ülkeleri incelendiğinde, İngiltere’nin 830,259 ton üretim ile altıncı, Almanya’nın791,110 ton ile yedinci ve Polonya’nın ise 678,300 ton üretim ile dokuzuncu sırada yer aldıkları görülmektedir. Tüm AB ülkelerinin toplam ürettiği havuç

miktarı 5,561,209 tondur. Türkiye ise 2019 yılında dünya havuç üretimi sıralamasında ilk 10'a girmeyi başararak 663,882 ton havuç üretmiştir.

Çin, 2019 yılında 21,482,971 ton ile dünya havuç üretiminde lider konumdadır.

Tablo 1.2: Havuç Üretim Miktarları Bakımından İlk 10 Ülke

Sıra	Ülke	Üretilen Toplam Havuç Miktarı (ton)
1	Çin	21 482 971
2	Özbekistan	2 769 613
3	ABD	2 259 000
4	Rusya	1 558 866
5	Ukrayna	869 450
6	İngiltere	830 259
7	Almanya	791 110
8	Endonezya	698 880
9	Polonya	678 300
10	Türkiye	663 882

Kaynak: FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü)

Tablo 1.3'te son beş yılda havuç ekilen toplam alan ve elde edilen toplam havuç verimine yer verilmektedir. Veriler incelendiğinde 2019 yılında yaklaşık 1.130 bin hektar alanda havuç ekimi yapıldığı görülmektedir. Yıllar bazında en çok ekim alanının kullanıldığı yıl 2015'tir. Ekim alanlarında belli bir istikrardan bahsedilemezken, havuç veriminde son beş yıldır sürekli bir artış olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 1.3: 2015-2019 Yılları Arasında Dünyada Toplam Havuç Verimi ve Ekim Alanı

Yıllar	Toplam Havuç Ekim Alanı (ha)	Toplam Havuç Verimi (ton/ha)
2015	1 169 123	34,4
2016	1 160 677	35,7
2017	1 161 151	36,6
2018	1 100 330	38,1
2019	1 128 695	39,7

Kaynak: FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü)

Tablo 1.4'te 2019 yılında en çok havuç üreten ilk on ülkenin toplam verimlilikleri (ton/hektar) ve havuç ekim alanlarına ait bilgiler yer almaktadır. Havuç üretiminde ilk 10 ülkenin verileri incelendiğinde en çok ekim alanına sahip ülke 415 bin hektar alan ile lider

havuç üreticisi olan Çin'dir. Çin'i sırasıyla 48 bin hektar alanla Rusya, 43 bin hektar alanla Ukrayna takip etmektedir.

Tablo 1.4: Havuç Üretiminde İlk 10 Ülkenin Toplam Havuç Verimliliği ve Ekim Alanı

Sıra	Ülke	Toplam Havuç Ekim Alanı (ha)	Toplam Havuç Verimi (ton/ha)
1	Çin	415 656	51,7
2	Özbekistan	38922	71,1
3	ABD	32210	70,1
4	Rusya	48702	32
5	Ukrayna	43000	20,2
6	İngiltere	14132	58,8
7	Almanya	13730	57,6
8	Endonezya	42895	16,3
9	Polonya	22500	30,1
10	Türkiye	11311	58,9

Kaynak: FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü)

Dünya üretimindeki lider ülkeler arasında, en az havuç ekim alanına sahip ülke yaklaşık 11 bin hektar alanla Türkiye'dir. Türkiye'yi sırasıyla 13 bin hektar alanla Almanya ve 14 bin hektar alanla İngiltere takip etmektedir. Bu ülkelerin toplam verimliliklerine bakıldığında oranların birbirine oldukça yakın olduğu görülmektedir (Tablo 1.4).

1.1.2. Türkiye'de Havuç Üretimi

Türkiye, mor ve siyah havucun ana vatanıdır. Havuç üretimi Türkiye'nin sebze üretiminde önemli bir yere sahiptir. Tablo 1.5'te 2015-2019 yılları arasında Türkiye'nin gerçekleştirdiği toplam havuç üretimi ve ekim alanına ait veriler bulunmaktadır.

Tablo 1.5:2015-2019 Yılları Arasında Türkiye'de Toplam HavuÜretimi ve Ekim Alanı

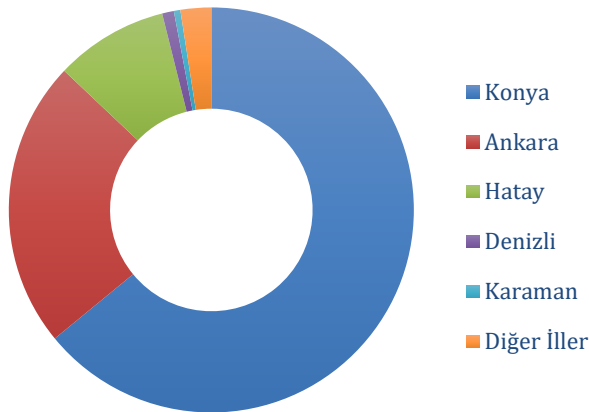
Yıllar	Üretilen Toplam Havuç Miktarı (ton)	Toplam Havuç Ekim Alanı (da)
2015	534 988	101 003
2016	554 736	101 080
2017	569 533	108 489
2018	642 837	123 478
2019	663 882	125 772

Kaynak: TÜİK

NOT: 2019 yılı Türkiye'nin havuç üretim miktarı FAO (666 270 ton) ve TÜİK (663 882 ton) verilerinde eşit verilmemektedir. Bu çalışmada rakamlarda tutarsızlık olmaması için Türkiye havuç üretim miktarı için yalnız TÜİK verileri kullanılmıştır.

Tablo 1.5'te yer alan 2015-2019 yılları arasında Türkiye'nin toplam havuç üretim miktarları incelendiğinde, üretimin her yıl istikrarlı bir şekilde arttığı görülmektedir. Son beş yılda havuç üretiminin yaklaşık 129 bin ton artması dikkat çekicidir. Henüz 2020 verileri tam olarak erişime açılmasa da TÜİK'in yayınlamış olduğu haber bülteninde havucun da içinde bulunduğu yumru ve kök sebzelerin üretiminde 2020 yılında %0,7 oranında bir artış olduğu bildirilmiştir. Dolayısıyla 2020 yılı havuç üretiminin, 2019 yılına oranla daha fazla olduğu söylenebilir. Ekim alanı açısından, üretim miktarlarında sağlanan istikrarlı artışın havuç ekim alanlarında da yaşandığı gözlenmektedir. 2019 yılında Türkiye'de 125.772 dekar alanda havuç ekimi yapılmıştır.

Şekil 1.1:2019 Yılında Türkiye'de En Fazla Havuç Üretimi Yapılan İller

Kaynak: TÜİK

Şekil 1.1'de Türkiye'de en fazla havuç üretimi yapılan iller gösterilmektedir. Bu iller ve toplam ürettikleri havuç miktarı sırasıyla;

1. Konya –425.241 ton
2. Ankara –152.718 ton
3. Hatay –59.991 ton
4. Denizli –6.230 ton
5. Karaman –3.446 ton

Konya, 425,241 ton havuç üretimini ile Türkiye'nin toplam ürettiği havucun %64'n üreterek lider konumda yer almaktadır. Konya'dan sonra en büyük havuç üretimi gerçekleştiren il ise 152,718 ton üretim ile Ankara'dır.

1.1.3. Ankara İlinde Havuç retimi

Ankara, Türkiye'nin havuç üretimi açsısından büyük önem arz etmektedir. 2019 yılında Türkiye'nin toplam 663.882 ton olan havuç üretiminin 152.718 tonu Ankara ilinde gerçekleşmiştir. Tablo 1.6'da Ankara iline ait son beş yılın toplam havuç üretim miktarı ve toplam kullanılan ekim alanına ait bilgiler bulunmaktadır.

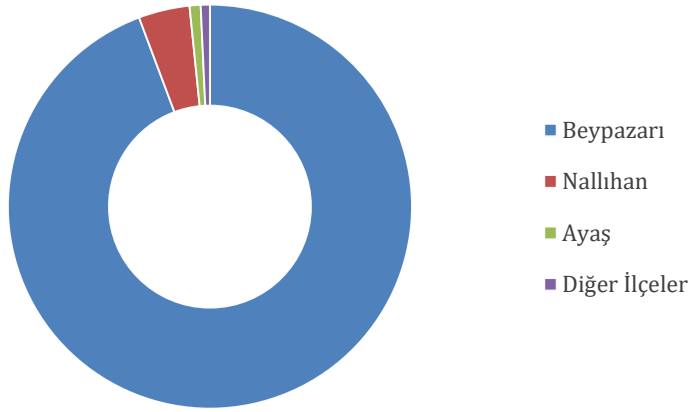
Tablo 1.6: 2015-2019 Yılları Arasında Ankara İlinde Toplam Havuç retimi ve Ekim Alanı

Yıllar	retilen Toplam Havuç Miktarı (ton)	Toplam Havuç Ekim Alanı (da)
2015	127750	22350
2016	124910	21700
2017	132880	23500
2018	132890	23500
2019	152718	27180

Kaynak: TÜİK

Tablo 1.6'ya göre 2016 yılında yaşanılan miktar düşünden sonra 2017 yılında yaklaşık 8000 tonluk bir artış yaşandığı ve bu rakamın 2017 ve 2018 yılında sabit kaldığı görülmektedir. Ankara ilinde son beş yılda en yüksek üretim 152.718 ton ile 2019 yılında yapılmıştır. Havuç ekim alanlarına bakıldığında ise 2016 yılında yaşanılan dşsten sonra 2017 yılında yaklaşık 2000 dekarlık bir artış yaşandığı ve yine bu oranın 2017 ve 2018 yılları arasında sabit kaldığı görülmektedir. Havuç ekim alanında yaklaşık 4000 dekar ile en büyük artışın yaşandığı ve en çok ekim alanının kullanıldığı yıl 2019 olmuştur.

Şekil 1.2: 2019 Yılında Ankara İlinde En Çok Havuç Üretimi Yapılan İlçeler

Kaynak: TÜİK

Şekil 1.2’de Ankara ilinde en fazla havuç üretimi yapılan ilçeler gösterilmektedir. Bu ilçeler ve toplam ürettikleri havuç miktarı sırasıyla;

1. Beypazarı – 144000 ton
2. Nallıhan – 6250 ton
3. Ayaş – 1350 ton

Ankara’nın 2019 yılında ürettiği toplam havucun yaklaşık %95’i Beypazarı ilçesinde üretilmiştir. Tablo 1.7’de Beypazarı ilçesinin 2015-2019 yılları arasındaki toplam havuç miktarları verilmektedir.

Tablo 1.7: Ankara Beypazarı İlçesinin 2015-2019 Yılları Toplam Havuç Üretim Miktarı

Yıllar	Toplam Üretim Miktarı (ton)
2015	120000
2016	120000
2017	126000
2018	126000
2019	144000

Kaynak: TÜİK

Yıllar bazında Beypazarı ilçesinde üretilen toplam havuç üretim miktarlarına bakıldığında 2015 ve 2016 yıllarında 120 bin ton, 2017 ve 2018 yıllarında 126 bin ton olduğu görülmektedir. 2019 yılında ise toplam 144 bin ton havuç üretimi ile son 5 yılın en çok havuç üretiminin yapıldığı ve üretim artışının yaşandığı görülmektedir. Veriler

incelendiğine Beypazarı ilçesinin, Türkiye'nin havuç üretimi açısından önemli bir aktör olduğuaçıktır.

1.2. Ürünün Tanımı ve Özellikleri, GTİP Numarası, Fiyatı ve Sektör için Gerekli Kalite Belgeleri

1.2.1. Ürünün Tanımı ve Özellikleri

Havuç (*Daucuscarota*L.) Şemsiyegiller (Umbelliferae-Apiaceae) familyasından, anavatanı; Afganistan, İran ve Pakistan'ın da yer aldığı Orta Asya ile Anadolu (Küçük Asya-Türkiye) ve Yakın Doğu olan, tohumla üretimi yapılan, kökleri yenilen iki yıllık bir sebze türüdür. (Simon, 200:166; Yanmaz 1994'den Aktaran, Tülek ve Dolar, 2012:247-248; Üremiş vd., 2020:214). Özellikle A vitamini deposu olan havuç, içerisinde B,C,K vitaminlerinin yanı sıra biotin, Beta-karoten, kalsiyum, magnezyum, potasyum, sodyum, demir, fosfor vb. bir çok vitamin ve mineral ile likopin ve lutein gibi antioksidanlar barındırmaktadır (turkomp.gov.tr).

Besin değeri: 100 gr taze havuçta 0,9 gr. protein, 0,2 gr. yağ, 90 gr. su, 6,5 gr. Karbonhidrat bulunmaktadır. Kalori değeri ise 42'dir.

1.2.2. Ürünün Sınıflandırılması

Havuçları renklerine ve botanik yapılarına göre olmak üzere iki şekilde sınıflandırmak mümkündür.

1.2.2.1. Renklerine Göre Havuçlar

Havuçlar renklerine göre; turuncu havuç, sarı havuç, beyaz havuç, kırmızı havuç, mor havuç ve siyah havuç olmak üzere altı gruba ayrılmaktadır.

- Turuncu havuç, bağışıklık sistemi ve göz sağlığı üzerinde etkilidir. Beta ve Alfa Karoten içermektedir. Beta-karoten karaciğer tarafından A vitaminine dönüştürülerek, gözün loş ışıkta görmesini sağlayan rodopsini oluşturmada ve retinanın ışığa duyarlı alanının etkinliğini artırarak göz sağlığını korumaktadır. A vitamini ayrıca solunum, idrar ve bağırsak yollarının yüzey astarlarını korumakta ve beyaz kan hücrelerinin enfeksiyona karşı savaşmasına yardımcı olarak bağışıklık sistemini düzenlemektedir. Avrupave Orta Doğu menşelidir.

- Sarı havuç, Ksantofil (sarı pigment) ve lutein içerir. Beta karotene benzer özelliklere sahip olan ksantofil ve lutein pigmentleri sayesinde göz sağlığını korur, özellikle akciğer olmak üzere diğer kanser türlerine karşı etkilidir. Sarı havuçlar Orta Doğu menşelidir.
- Beyaz havuç, sindirim sistemi üstünde düzenleyici bir etkiye sahiptir. Pigment içermekle birlikte bünyelerinde bulunan fitokimyasallar kolon kanseri gibi hastalıkları ve felç riskini azaltmaya yardımcı olmaktadır. Afganistan, İran ve Pakistan menşelidir.
- Kırmızı havuç, kalp rahatsızlıklarını ve kansere karşı koruyucu etki gösterir. Özellikle domates ve karpuz gibi sebzelerde de bulunan likopen içeren kırmızı havuç, kalp hastalığı ile prostat kanserine karşı koruyucu özellik sağlar. Menşei Hindistan ve Çin'dir.
- Mor havuç, kalp hastalıklarına karşı kalbi koruyucu etkisi bulunur. Antioksidan özelliğe sahiptir, beta ve alfokaroten içerir. Kökeni Türkiye, Ortadoğu ve Uzakdoğu'dur.
- Siyah havuç, antioksidan ve antikanserojen özellikler gösterir. Özellikle havuca kırmızı ve mor rengi veren pigmentler olan antosiyaninler vücuttaki serbest radikalleri yakalayarak kan pıhtılaşmasını yavaşlatmakta ve kalp hastalıklarını önlemektedir. Kökeni Türkiye, Ortadoğu ve Uzakdoğu'dur (Kasım ve Kasım, 2019:615; turktob.org).

1.2.2.2. Botanik Yapılarına Göre Havuçlar

Dünyada ticari havuç üretiminde kullanılan çeşitler şekil ve kullanım amaçlarına göre; Chantenay, İmparator, Danvers, Nantes ve Minyatür olmak üzere beş grup altında toplanmaktadır. Günümüzde, açıkta tozlanan geleneksel ve bu yerel çeşitlerin yanı sıra, yüksek verim, çıkış oranı ve hızı yüksek, hasatta kök oranı fazla olan (Yanmaz 1994'den aktaran, Çabuk, 2014:1); Nanko, Bolero, Presto, Tempo, Maestro, Siroco, Namur F1, Nevis F1, Nagadir F1, Negovia F1, Nerac F1, Samson, Nandro, Yaya, Nievs, Asubeni F1, Nansen F1, Nantura F1, Nantes vb. gibi hibrit çeşitler de bulunmaktadır (Tülek ve Canpolat, 2016:350).

- Chantenay tipi havuç, görünüş itibarıyla Nantes ve İmparator havuçlarının ortalaması olan bir çeşittir. Silindirik bir yapıya sahip olmakla birlikte uç kısma doğru

incelmektedir. Uç kısmı Nantes havucuna benzer, tatlı ve aromalı bir çeşittir ve hasat zamanı önemlidir.

- Nantes tipi havuçlar tatlı bir aromaya sahiptir. Silindir şeklinde olup, uca doğru incelme göstermez, yuvarlak bir yapıdadır. Dış kabuk kısmında şekeri biriktiren bir yapısı vardır. Depolamaya pek uygun olmadığından taze tüketilmesi önerilmektedir.
- İmperial tipi havuç çeşitleri genel olarak 22 mm ile 33 mm arasında bir çapa sahiptir. Bu çeşit, ince ve uzun yapısıyla dikkat çekmektedir. Depolama ve saklama koşullarına uzun süre dayanıklıdır.
- Danvers tipi havuç İmperial çeşidine göre daha ince ve konik bir şekle sahiptir. Orta incelikte bir yapısı bulunmaktadır.
- Minyatür diğer adıyla küçük parmak tipi havuç çeşitleri körpe yapıda ve tatlı bir aromaya sahiptir (Doğanay, 2020:19; tarimdanhaber.com).

1.2.3. Ürünün GTİP Numarası

Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu(GTİP), Türk Gümrük Tarife Cetveli'nde yer alan 12 rakamlı koda verilen isimdir. Uluslararası ticarete ürünlerin ortak tanımını ve ayırımını yapmak için kullanılmaktadır. İlk 6 rakamı Dünya Gümrük Örgütü'ne üye tüm ülkelere kullanılan Armonize Sistem Nomanklatürü kodunu, 7-8'inci rakamları Avrupa Birliği ülkeleri tarafından kullanılan Kombine Nomanklatür kodunu, 9-10'uncu rakamları farklı vergi uygulamaları nedeniyle açılan pozisyonları gösteren kodları, 11-12'inci rakamlar ise istatistik kodlarını göstermek için kullanılmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019). Tablo 1.8'de havuca ait GTİP numarası yer almaktadır.

Tablo 1.8: Havuç Gümrük Tarife İstatistik Pozisyon (GTİP) Numarası

Bölüm: 2	Bitkisel Ürünler
Fasıl: 07	Yenilen Sebzeler ve Bazı Kök ve Yumrular
Fasıl	Fasıl Açıklaması (Ürün Adı)
07.06	Havuçlar, şalgamlar (siyah havuç), kırmızı pancar, teke sakallı (salsifis), kök kerevezi, turplar ve benzeri yenilen kökler (taze veya soğutulmuş):
0706.10	Havuçlar ve Şalgamlar (siyah havuç)
0706.10.00.00.11	Havuçlar
0706.10.00.00.12	Şalgamlar (siyah havuç)

Kaynak: gumruk.com.tr

1.2.4. Havuç Piyasasında Yurt İçi ve Yurt Dışı Fiyatlar

Yıllar bazında yurt içi havuç fiyatları incelendiğinde, 2016 yılında gerçekleşen düşüşten sonra sürekli bir artış olduğu görülmektedir. Tablo 1.9’da son beş yılın yurt içi havuç fiyatları yer almaktadır.

Tablo 1.9: 2015-2019 Yılları Yurt İçi Havuç Fiyatları

Sebze	2015	2016	2017	2018	2019
Havuç	0,80	0,69	0,70	0,80	1,09

Kaynak: TÜİK

Havuç fiyatı 2015 ve 2018 yıllarında 0,80 TL, 2016 yılında 0,69 TL, 2017 yılında 0,70 TL olmuştur. 2019 yılında ise havuç 1,09 TL ile en yüksek satış fiyatına ulaşmıştır. Dünya havuç ticaretinde ise fiyatlar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Tablo 1.10’da 2019 yılında havuç ihracat liderlerinin ortalama havuç fiyatları yer almaktadır. En çok ihracat gerçekleştiren ilk on ülke arasında en yüksek fiyat uygulayan ülke ABD, en düşük fiyat uygulayan ülke ise Belçika’dır. Türkiye’nin ortalama havuç ihraç fiyatının dünya ihracat liderleriyle kıyaslandığında oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 1.10: Türkiye’nin ve Havuç İhracat Liderlerinin Ortalama Birim Fiyatları, 2019

Ülke Sıralaması	Ülkeler	Birim Fiyat (\$/ton)
1	Çin	472
2	Hollanda	462
3	ABD	1154
4	İspanya	636
5	Belçika	319
6	Avustralya	607
7	İtalya	852
8	Meksika	435
9	Kanada	538
10	İsrail	*
19	Türkiye	170

Kaynak: Trademap

Not: * sembolü, herhangi bir veriye ulaşamadığı anlamına gelmektedir.

1.2.5. Sektör İçin Dzenlenmesi Gereken Kalite Belgeleri

Türkiye’de yürürlüğe giren “Bazı Tarım Ürünlerinin İhracatında ve İthalatında Ticari Kalite Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2016/21)” gereği ihracata ve ithalata konu olan bazı tarım ürünlerinin kalite uygunluğunu test eden risk analizi, merkezi sistem aracılığıyla yapılmaktadır. Ürün güvenliği teknik düzenlemeler mevzuatı gereği dış ticarete denetim, uygunluk ve izin işlemleri internet tabanlı bir uygulama olan “Dış Ticarete Risk Esaslı Kontrol Sistemi” (TAREKS) aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Dış ticarete uygunluk sağlayan ürünlere TAREKS Referans Numarası alınmaktadır. Havuç, ihracatta kalite kontrolüne tabi olarak “Bazı Tarım Ürünlerinin İhracatında ve İthalatında Ticari Kalite Denetimi Tebliği”nde Ek-1’de yer alan “İhracatta Denetime Tabi Ürünler Listesi”nde bulunmaktadır. İhracatçılar internette başvuru yaparak TAREKS risk analizini ve denetimi daha kısa sürede tamamlama şansına sahip olmaktadır.

İhracatçı ülkelerin belirli şartları yerine getirmesi ve kalite belgelerine sahip olması özellikle Avrupa’daki ithalatçı firmalar için önemlidir. İhracatta genel olarak kullanılan uluslararası kalite belgeleri; BRC, PRGANİC Sertifika, İFS, İSO, Organik Belgesi, Koşer Sertifikasıdır.

1.3. Dünyada ve Türkiye’de Havucun Dış Ticaretine İlişkin Genel Bilgiler

Araştırmanın bu bölümünde havuç ile ilgili hem dünya hemde Türkiye’nin ihracat ve ithalat durumu incelenmiştir. Araştırmada kullanılan temel istatistikî veriler, Ticaret Bakanlığı tarafından da ihracatçı firmaların pazar araştırması yaparken kullanabilecekleri yararlı bir kaynak olarak gösterdiği Uluslararası Ticaret Merkezi’nin (International Trade Center, ITC - TRADE MAP) verilerinden alınarak, harita ve tablolar yardımıyla biçimlendirilerek yorumlanmıştır.

1.3.1. Dünya Havuç İthalatı

Havuçta ithalat pazarının büyüklüğü, 2019 yılında yaklaşık 1,32 milyar ABD Doları civarındadır. Havuç ithalatında 173,3 milyon ABD Doları ile Almanya birinci sırada yer alırken, 123,8 milyon ABD Doları ile ABD ikinci, 114,2 milyon ABD Doları ile Kanada üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye 6 bin ABD Doları ithalat ile 172. sırada yer almaktadır.

2018 yılı ile kıyaslandığında listedeki ilk üç ülkenin değişmediği görülmektedir.2018 havuç ithalatı verilerine bakıldığında ise yine, 178,5 milyon ABD Doları tutarındaki ithalat değeri ile ilk sırada Almanya gelmektedir. Almanya'nın ardından ABD (127,8 milyon ABD doları) ve Kanada (118,5 milyon ABD doları) yer almaktadır. Türkiye'nin ise 2018 yılında havuç ithalatı bulunmamaktadır.

2018 ve 2019 yıllarında dünyanın en çok havuç ithal eden ilk üç ülkesi; Almanya, ABD ve Kanada'dır.

Tablo 1.11:Havuç İthalat Sıralamasında İlk 10 Ülke ve Türkiye'nin Havuç İthalat Miktarı, Değeri, Yıllık Miktar Artışı ve Dünya İthalatındaki Payı, 2019

Ülke Sırası	Ülkeler	İthalat Değeri (bin \$)-2019	İthalat Miktarı (ton)	Birim Miktarı (bin \$)	2015-2019 Yıllık Artış Miktarı (%)	Dünya İthalatındaki Payı (%)
	Dünya	1321813	0		1	100
1	Almanya	173.396	274.823	631	1	13,1
2	ABD	123.832	229.136	540	4	9,4
3	Kanada	114.229	113.021	1011	0	8,6
4	Rusya	80.100	180.543	444	3	6,1
5	Fransa	79.599	153.859	517	1	6
6	Hollanda	59.638	95.667	623	8	4,5
7	Belçika	59.560	264.681	225	1	4,5
8	Tayland	44.244	111.141	398	5	3,3
9	BAE	43.641	89.453	488	-2	3,3
10	Malezya	42.995	92.209	466	3	3,3
172	Türkiye	6	28	214		0

Kaynak: TradeMap

2018 yılında dünyada toplam havuç ithalat değeri 1,51 milyar ABD Dolar iken 2019 yılında bu rakam 1,32 milyar ABD Dolarına düşmüştür. 2015-2019 yılları arasında en çok miktar artışı %8 oranında Hollanda'da, ardından %5 oranında Tayland'ta ve %4 oranında ABD'de gerçekleşmiştir. Bunun yanında en çok ithalat gerçekleştiren ilk on ülkeler arasında tek düşüş yaşayan ülke %2 oranıyla Birleşmiş Arap Emirlikleri olmuştur.

1.3.2. Dünya Havuç İhracatı

Havuçta 2019 yılı ihracat Pazar büyüklüğü 1,45 milyar ABD Dolar seviyelerinde gerçekleşmiştir. Havuç ihracatında 368,2 milyon ABD Doları ile Çin birinci sırada yer alırken, 207,8 milyon ABD doları ile Hollanda ikinci, 120,5 milyon ABD Doları ile ABD üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye ise 13,7 milyon ABD Doları ile 19.sırada bulunmaktadır.

2018 yılıyla kıyaslandığında listedeki ilk üç ülkenin tıpkı ithalat verilerinde olduğu gibi değişmediği görülmektedir. 2018 yılında havuç ihracatında yine ilk sırada 397,2 milyon ABD Doları tutarındaki ihracatı ile Çin'in geldiği görülmektedir. Çin'i sırasıyla Hollanda (228,1 milyon ABD Doları) ve ABD (125,2 milyon ABD Doları) takip etmektedir. Türkiye ise 14,2 milyon ABD doları tutarındaki ihracat ile dünya genelinde 19. sırada yer almaktadır.

Tablo 1.12:Havuç İhracat Sıralamasında İlk 10 Ülke ve Türkiye'nin Havuç İhracat Miktarı, Değeri, Yıllık Miktar Artışı ve Dünya İhracatındaki Payı, 2019

Ülke Sırası	Ülkeler	İhracat Değeri, (bin \$) -2019	İhracat Miktarı (ton)	Birim Miktarı (bin \$)	2015-2019 Yıllık Miktar Artışı (%)	Dünya İhracatındaki Payı (%)
	Dünya	1448111	0		2	100
1	Çin	368.201	780.703	472	4	25,4
2	Hollanda	207.833	449.932	462	-1	14,4
3	ABD	120.491	104.392	1154	-1	8,3
4	İspanya	70.660	111.045	636	-2	4,9
5	Belçika	70.565	220.897	319	13	4,9
6	Avustralya	66.302	109.293	607	4	4,6
7	İtalya	64.934	76.252	852	-1	4,5
8	Meksika	56.138	129.008	435	4	3,9
9	Kanada	54.817	101.922	538	4	3,8
10	İsrail	43.665	0			3
19	Türkiye	13.679	80.590	170	11	0,9

Kaynak: TradeMap

2018 yılında dünyada toplam havuç ihracat değeri 1,56 milyar ABD doları iken 2019 yılında bu rakam 1,45 milyar ABD dolarına düşmüştür. 2015-2019 yılları arasında en çok miktar artışı %13 ile Belçika'da gerçekleşmiştir. Miktar düşüşleri ise %2 oranında İspanya'da, %1 oranında Hollanda, ABD ve İtalya'da yaşanmıştır. Bunun yanında en çok havuç ihracatı gerçekleştiren ilk 10 ülke arasında birim fiyatı en yüksek ülke ABD'dir.

2018 ve 2019 yıllarında dünyanın en çok havuç ihraç eden ilk üç ülkesi; Çin, Hollanda ve ABD'dir.

1.3.3. Türkiye'nin Havuç İhracatı

2019 yılı verilerine göre; Türkiye 13,7 milyon ABD Doları değerinde havuç ihraç etmiştir. Türkiye'nin havuç ihraç ettiği ülkelere bakıldığında birinci sırada 4,7 milyon ABD Doları ile Suudi Arabistan, ikinci sırada 2,7 milyon ABD Doları ile Romanya, üçüncü sırada 1,6 milyon ABD Doları ile Irak yer almaktadır. Suudi Arabistan, Türkiye havuç ihracat pazarının %34.5'ini, Romanya %19.5'ini, Irak ise %11.6'sını oluşturmaktadır.

Türkiye'nin bir önceki yıl en çok ihracat gerçekleştirdiği ülkeler göz önüne alındığında (Romanya, Suudi Arabistan ve Suriye) 2018 yılında ilk sırada olan Romanya ve ikinci sırada olan Suudi Arabistan'ın 2019 yılında yer değiştirdiği ve Suriye'nin altıncı sıraya gerilediği görülmektedir.

Tablo 1.13: Türkiye'nin En Çok Havuç İhracatı Yaptığı İlk 10 Ülke ve Bu Ünelere Yapılan İhracat Miktarı, Değeri, Yıllık Miktar Artışı ve Türkiye'nin İhracatındaki Payı, 2019

Ülke Sırası	Üneler	İhracat Değeri (bin \$)-2019	Türkiye'nin İhracatındaki Payı(%)	2019 İhracat Miktarı (ton)	2015-2019 Yıllık Miktar Artışı (%)
	Dünya	13.679	100	80.590	11
1	S. Arabistan	4.721	34,5	21.743	24
2	Romanya	2.670	19,5	10.534	39
3	Irak	1.589	11,6	13.553	3
4	Bulgaristan	1.233	9	10.439	7
5	Ürdün	1.111	8,1	6.677	1
6	Suriye	746	5,5	6.971	10
7	Gürcistan	461	3,4	5.426	-3

8	Kuveyt	360	2,6	1.272	139
9	Lübnan	179	1,3	1.412	1
10	Libya	117	0,9	517	84

Kaynak: TradeMap

Miktar artışı bazında bakıldığında 2015-2019 yılları arasında Türkiye'nin çok havuç ihraç ettiği ilk on ülke içinde en fazla miktar artışının yaşandığı ülke %139 oranla Kuveyt olmuştur. Kuveyt'i %84 ile Libya, %39 ile Romanya ve %24 ile Suudi Arabistan takip etmektedir.

Türkiye'nin havuç ihraç ettiği ülkelere bakıldığında Orta Doğu Ülkeleri'nin ağırlıkta olduğu görülmektedir.

2. BÖLÜM

BEYPAZARI HAVUÇ ÜRETİCİ VE TOPTANCISI TARIM İŞLETMELER İÇİN HEDEF PAZAR ARAŞTIRMASI

2. Beypazarı Havuç Üretici ve toptancısı Tarım İşletmeleri İçin Hedef Pazar Araştırması

Bu çalışmanın ana amacı, mevcut havuç ihracatçılarına ya da ihracata başlamak isteyen işletmelere 2021 yılı öngörülerine dayanan bir hedef pazar araştırması gerçekleştirmektir. Araştırmada öncelikle havuca ilişkin temel bilgi ve istatistiklerden yola çıkılarak son yıllarda dünyanın en büyük havuç üretici ve ihracatçıları belirlenerek Türkiye'nin bu ülkeler karşısındaki rekabet gücü araştırılmıştır. Daha sonra birincil ve ikincil rekabetçilik ölçütleri kullanılarak önümüzdeki yıllarda Türkiye için hedef pazar olabilecek ülkeler belirlenmeye çalışılmıştır. Bölümde son olarak ihracatta müşteri bulma yöntemleri ve bu konudaki devlet destekleri üzerinde durulmuş, belirlenen hedef pazarlar için örnek bir potansiyel müşteri portföyü oluşturulmuştur.

2.1. Dünyanın En Büyük Havuç Üreticileri ve Türkiye'nin Havuç Üretimi

Dünyanın en büyük ihracatılarınının 2015 yılından 2019 yılına kadar olan toplam üretimlerine bakıldığında, Çin'in toplam havuç üretiminde düzenli bir artış yaşadığı, diğer dört ülkede ise dönemler halinde düşüşler ortaya çıktığı görölmektedir. Havuç ihracatı sıralamasında 19. olan Türkiye'nin yıllara göre toplam havuç üretimi incelendiğinde ise Çin'e benzer şekilde sürekliliartışolduğu görölmektedir.

2019 yılında toplam 663,882 ton havuç üreten Türkiye, bu havucun 80,590 tonunu yurt dışına satmıştır. Ancak Türkiye'nin havuç ihracatında ilk 10 ülkearasında yer alamaması, yurt dışına sattığı miktardan çok satış fiyatının düşükölüğünden kaynaklanmaktadır. Çünkü ihracat sıralamasında yedinci sırada yer alan İtalya, 76,252 ton ile Türkiye'den miktar olarak daha az ihracat gerçekleştirmiş ancak Türkiye'nin 5 katı fiyat uygulayarak ihracat değerini artırmıştır.

Tablo 2.1: Dünya Havuç Üretim Miktarları, 2015-2019

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019
Çin	19 107 864	19 511 430	20 182 433	20 837 917	21 482 971
Özbekistan	2 055 430	2 149 946	2 249 733	2 185 113	2 769 613
ABD	1 434 260	1 439 660	1 406 180	1 497 670	2 259 000
Rusya	1 781 235	1 450 754	1 438 420	1 408 348	1 558 866

Ukrayna	822 920	876 920	839 010	841 840	869 450
Türkiye	534 988	554 736	569 533	642 837	663 882

Kaynak: FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü)

Dünya havuç üretiminde lider olan Çin'in son beş yıllık havuç üretim miktarına bakıldığında, her yıl düzenli bir artış yaşandığı ve en yüksek miktarda üretimin 2019 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Diğer ihracat liderleri ile Çin'in üretim miktarları karşılaştırıldığında, Çin'in ezici bir üstünlüğü olduğu bariz bir şekilde ortadır. Çin tek başına dünya havuç üretiminin yaklaşık yarısını karşılamaktadır.

Özbekistan, dünyanın en büyük ikinci havuç üreticisidir. Son beş yılın havuç üretim miktarlarına bakıldığında 2015 yılından 2017 yılına kadar devam eden istikrarlı artışın 2018 yılında 64,620 tonluk bir düşüş ile bozulduğu, 2019 yılında ise 584,500 tonluk bir artışla yeniden yükselişe geçtiği görülmektedir.

ABD, dünyanın üçüncü büyük havuç üreticisidir. ABD'de, 2017 yılında yaşanan düşüş dışında son beş yılın üretim miktarı bakımından genel bir artış ortaya çıktığı söylenebilir. En yüksek miktarda havuç üretiminin gerçekleştirdiği yıl 2,259,000ton ile 2019'dur. Ayrıca 2019 yılı ABD'nin 761,330 ton ile havuç üretimini en fazla artırdığı yıldır.

Rusya 1,558,866 ton ile dünyanın dördüncü büyük havuç üreticisidir. Son beş yılın havuç üretim miktarına bakıldığında, en yüksek üretimin 2015 yılında yapıldığı görülmektedir. 2016 yılında yaşanan 330,481 tonluk düşüşten sonra havuç üretiminin 2018 yılına kadar aşağı yönde seyrettiği gözlemlenmektedir. Rusya, 2019 yılında havuç üretimini 150,518 ton artırarak düşüş serisini sonlandırmıştır.

Dünyanın en büyük beşinci havuç üreticisi 869,450 ton ile Ukrayna'dır. Son beş yılda en yüksek havuç üretimini 2016 yılında gerçekleştiren Ukrayna, 2017 yılında kısmi bir düşüş yaşamış olsa da, havuç üretiminde düzenli bir artış ortaya çıktığı söylenebilir.

2.2. Dünyanın En Büyük Havuç İhracatçıları ve Türkiye'nin Rakipleri

Çin, dünya havuç üretiminin ve havuç ihracatının lider ülkesidir. 2019 yılı itibariyle 368,2milyon ABD Doları değerinde havuç ihracatı gerçekleştiren Çin'in havuç pazarında ciddi bir rekabet avantajına sahip olduğu ve rakipleri karşısında rekabet gücünün oldukça yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 2.2: 2019 Yılı Dünya Havuç İhracat Liderleri

lke Sırası	lke	İhracat Değeri (bin ABD Doları)	Dış Ticaret Dengesi (bin ABD Doları)	İhracat Miktarı (ton)	Birim Fiyat (ABD Doları/ton)	2015-2019 Miktar Artış Hızı (%)
	World	1448111	126298	0		2
1	Çin	368201	367988	780703	472	4
2	Hollanda	207833	148195	449932	462	-1
3	ABD	120491	-3341	104392	1154	-1
4	İspanya	70660	64545	111045	636	-2
5	Belçika	70565	11005	220897	319	13
6	Avustralya	66302	66302	109293	607	4
7	İtalya	64934	60219	76252	852	-1
8	Meksika	56138	56138	129008	435	4
9	Kanada	54817	-59412	101922	538	4
10	İsrail	43665	43497	0		

Kaynak: Trademap

Tablo 2.2’de dünyanın en büyük havuç ihracatçıları görülmektedir. Çin dünya havuç ihracatında en önemli ülkedir; en büyük rakibi ise neredeyse yarısı kadar miktarda havuç ihracatı gerçekleştiren Özbekistan’dır. Dünya havuç ihracatındaki lider ülkeler; Çin, Hollanda, ABD, İspanya ve Belçika’dır. Çin %25.4’lk pay ile birinci sırada yer alırken, Hollanda % 14.4 pay ile ikinci en büyük ihracatçı konumundadır. Diğer ülkelere bakıldığında ise ABD %8.3 pay ile nc, İspanya %4.9 pay ile dördüncü, Belçika yine %4.9’luk pay ile beşinci sırada yer almaktadır. Türkiye ise dünya havuç ihracatında %0.9 pay sahibi olarak 19. sırada bulunmaktadır.

2015-2019 yılları arasında ABD ve İsrail’de havuç ihracat gelirlerinde düşüş yaşanmıştır. En büyük ihracat değeri düşüşü %11 ile İsrail’de görülmüştür. Buna karşılık diğer ülkelerde artışlar meydana gelmiştir. Çin’de %4, Hollanda, Avustralya ve İtalya’da %5, İspanya’da %3, Belçika ve Kanada’da %6 ve Meksika’da %9 ihracat gelir artışı gözlemlenmiştir. En çok gelir artışının yaşandığı lke Meksika olmuştur. Birim ihraç fiyatları göz önüne alındığında, en büyük on ihracatçı ülke arasında en yüksek birim fiyata sahip olan lke ABD, en düşük birim fiyata sahip olan ülke ise Belçika’dır.

2.3. Dünyanın Önde Gelen Havuç İhracatçıları Karşısında Türkiye'nin Rekabet Gücü

Dünya havuç üretiminde sırasıyla Çin, Özbekistan, ABD, Rusya ve Ukrayna öne çıkmaktadır. 2019 yılı itibariyle dünya havuç ihracat liderleri sırasıyla; Çin, Hollanda, ABD, İspanya ve Belçika'dır.

2.3.1. Çin

Çin hem havuç üretiminde hem de havuç ihracatında dünya lideri konumundadır. Dünya havuç üretiminin yaklaşık yarısını tek başına karşılamaktadır. 2015-2019 yılları arasında Çin'in ihracat miktarında %4 artış görülmektedir. Çin havuç ihracatının önemli kısmını %20,9 pay ile Vietnam ve %20,8 pay ile Hong Kong'a gerçekleştirmektedir. Bu ülkeleri %10 ile Tayland ve %9 ile Kore Cumhuriyeti takip etmektedir. Türkiye'nin havuç ihracatı gerçekleştirdiği ülkelere bakıldığında Asya ülkelerinin olmadığı görülmektedir.

2.3.2. Hollanda

Hollanda, dünya havuç ihracatında en büyük ikinci ihracatçı konumundadır. Havuç ihracatı pazarında %14,4 paya sahiptir. 2015-2019 yılları arasında havuç ihracat miktarında %1'lik bir düşüş yaşamıştır. Hollanda'nın havuç ihracatı gerçekleştirdiği ilk on ülkeye bakıldığında, hepsinin AB ülkeleri olduğu görülmektedir. İhracatının önemli kısmını %39,1 pay ile Almanya'ya gerçekleştirmektedir. Almanya'yı %21,8 pay ile Belçika, %6,6 pay ile Polonya, %5,1 pay ile Fransa takip etmektedir. Türkiye'nin havuç ihracatında öne çıkan ülkeler arasında AB ülkeleri içinde yer alan Romanya ve Bulgaristan bulunmaktadır. Romanya aynı zamanda Hollanda'nın da en çok ihracat gerçekleştirdiği 8. ülke konumunda yer almaktadır.

2.3.3. ABD

ABD hem dünya havuç üretiminde hem de dünya havuç ihracatında en büyük üçüncü ülkedir. Dünya havuç ihracatında %8,3 paya sahiptir. 2015-2019 yılları arasında ABD'nin %1'lik değer ve miktar düşüşü yaşadığı görülmektedir. ABD havuç ihracatının büyük kısmını %89 pay ile Kanada oluşturmaktadır. Kanada'dan sonra en büyük pazar payı %6 ile Meksika'nındır. Onları sırasıyla %1,8 ile Brezilya, %0,6 ile Birleşmiş Arap Emirlikleri ve Hollanda izlemektedir. Türkiye'nin havuç ihracatında öne çıkan ilk on ülkeye bakıldığında, ABD pazarında ilk onda olan ülkelerin yer almadığı görülmektedir.

2.3.4. İspanya

İspanya, dünya havuç ihracatında en büyük dördüncü ihracatçı konumundadır. Havuç ihracatı pazarında %4,9 paya sahiptir. 2015-2019 yılları arasında %2'lik bir miktar düşüşü yaşasa da %3'lük bir değer artışı sağlamıştır.İspanya'nın havuç ihracatı gerçekleştirdiği ilk 10 ülkeye bakıldığında, Senegal dışında hepsinin AB ülkeleri olduğu görülmektedir. İhracatının en önemli kısmını %27 pay ile Fransa'ya ve %26,6 pay ile Almanya'ya gerçekleştirmektedir. Türkiye'nin ilk on ithalatçısı içinde, İspanya'nın ihracatında ilk 10'da yer alan AB ülkeleri bulunmamaktadır.

2.3.5. Belçika

Belçika, dünya havuç ihracatında beşinci sırada yer almaktadır. İspanya gibi havuç ihraç pazarında %4,9'luk payasahiptir. 2015-2019 yılları arasında %13'lük miktar ve %6'lık değer artışı sağlamıştır. Belçika'nın ihracatının en önemli kısmını %57,3'lük pay ile Fransa oluşturmaktadır. Fransa'dan sonra en yüksek pazar payına sahip olan ülke %13,3 ile Hollanda'dır. Onları sırasıyla, %12,6 pay ile Almanya, %3,7 pay ile Lüksemburg ve %2,9 pay ile Fildişi Sahili takip etmektedir. Türkiye'nin ilk on ithalatçısı içinde, İspanya'nın ihracatında ilk onda yer alan ülkeler bulunmamaktadır.

2.4. Hedef Pazarların Seçimi ve Öncelik Verilecek Ülkeler

Türkiye'nin dünya havuç üretiminde ilk 10'da, dünya havuç ihracatında ise 19.sırada yer alması havuç sektöründe önemli bir ülke olduğunu göstermektedir. Ancak Türkiye'nin ihracat pazar payında sahip olduğu yüzde oldukça düşüktür. İlk 10 ülkenin ortalama birim fiyatları ile kıyaslandığında satış miktarı fazla olsa da fiyat konusunda dezavantajlı olduğu söylenebilir.

Çalışmanın bu bölümünde havuç için Pazar araştırması yapılmış ve Türkiye'nin hedef pazarları alternatifleri ile birlikte belirlenmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte dünya havuç ticaretindeki en önemli ülkeler ve Türkiye'nin rakipleri belirlenip hedef ülkeler saptanmış, ardından hedef ülkelerde pazara giriş kriterleri ve potansiyel müşteri portföyü belirlenmeye çalışılmıştır.

2.4.1. Dünyanın En Büyük Havuç İthalatçıları Açısından Hedef Pazarlar

2019 yılı itibariyle, dünya havuç piyasasında toplam 1,32 milyar dolar değerinde ithalat gerçekleştirilmiştir. Tablo 2.3’de 2019 yılında dünyanın en büyük havuç ithalatçısı 15 ülke gösterilmektedir. İthalatta en çok öne çıkan ülkeler sırasıyla; Almanya, ABD, Kanada, Rusya ve Fransa olmuştur. İlk beşte yer alan bu ülkelerin havuç piyasasında dış ticaret açığı verdikleri görülmektedir. İthalat birim fiyatları açısından en yüksek fiyatla alım yapan ülkenin Kanada olduğu görülmektedir. Kanada’dan sonra İngiltere gelmektedir. İlk 15 içinde en düşük fiyatla alım yapan ülke ise Belçika’dır.

Tablo 2.3: 2019 Dünyanın En Büyük Havuç İthalatçıları

Ülkeler	İthalat Değeri (bin \$)	Dış Ticaret Dengesi (bin \$)	İthalat Miktarı	Birim Fiyat (\$/ton)	2015-2019 İthalat Değer Artış Hızı (%)
Almanya	173396	-154664	274823	631	6
ABD	123832	-3341	229136	540	7
Kanada	114229	-59412	113021	1011	0
Rusya	80100	-77523	180543	444	2
Fransa	79599	-48938	153859	517	4
Hollanda	59638	148195	95667	623	12
Belçika	59560	11005	264681	225	2
Tayland	44244	-44133	111141	398	0
BAE	43641	-30955	89453	488	-8
Malezya	42995	-40665	92209	466	-2
Kore	38646	-38479	105342	367	-1
İngiltere	31619	-15538	39529	800	-4
Japonya	29763	-29691	82922	359	0
Polonya	29317	-17897	59202	495	26
SuudiArabistan	28535	-26228	57697	495	8

Kaynak: Trademap

Havuç ithalatında ilk sırada olan Almanya en çok ithalatı dünyanın ikinci büyük havuç ihracatçısı olan Hollanda ile gerçekleştirmektedir. Hollanda, Alman havuç pazarının %34,1’ini kapsamaktadır. Onu sırasıyla %18,2 pay ile Danimarka ve %17,1 pay ile İtalya

takip etmektedir. Almanya'nın ithalat yaptığı ülkeler arasında Türkiye 20. Sırada yer almaktadır. Almanya'nın Türkiye'den gerçekleştirdiği ithalat miktarı ve değeri oldukça az olduğundan pazar payı sıfır olarak gözükmektedir. Tablo 2.3'te yer alan AB ülkelerinin ithalat pazarları incelendiğinde, havuç ticaretini çoğunlukla kendi aralarında gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu sebeple Türkiye'nin AB ülkelerine ihracat miktarı oldukça düşük olduğu için pazar payı sıfır olarak gözükmektedir.

Dünya havuç üretiminde ve ihracatında en büyük üçüncü ülke olan ABD, havuç ithalatında da ikinci sırada yer almaktadır. ABD havuç ithalat pazarında en büyük paya sahip olan ülkeler %44,1 ile Kanada ve %38,8 ile Meksika'dır. ABD'nin ithalatında bu ülkelerin önde gelmesi, yurt içi fiyatların yüksek olmasından kaynaklanıyor olabilir. Türkiye'yle olan ticaretine bakıldığında ABD'nin Türkiye'den havuç ithalatı yapmadığı görülmektedir.

Havuç ithalatında üçüncü lider ülke olan Kanada'nın ihracatçı ülkelere bakıldığında %81,5 pay ile ABD'nin ilk sırada olduğu görülmekte ve onu %6,8 pay ile Meksika takip etmektedir. Kanada'nın ithalat pazarında Türkiye'ye bakıldığında tıpkı ABD gibi onunda Türkiye'den havuç ithalatı yapmadığı görülmektedir.

Havuç ithalatında dördüncü sırada yer alan Rusya'nın ihracatçılarına bakıldığında %40,5 ile en büyük pay sahibinin İsrail olduğu ve onu Çin (%27,6) ve Belarus (%21,1)'un takip ettiği görülmektedir. Rusya'nın ithalat pazarında Türkiye 14. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin Rus havuç pazarında güçlü bir konumda olduğu söylenememektedir.

Dünyanın en büyük sekizinci havuç ithalatçısı olan Tayland'ın en büyük ihracatçısı %93,4 pazar payı ile Çin'dir. Çin'i %4 pay ile Avustralya ve %1,4 pay ile Vietnam takip etmektedir. Oranlara bakıldığında Çin'in, Tayland'ın ithalat pazarında diğer ihracatçılara göre ezici bir üstünlüğü olduğu görülmektedir. İlk on beş içinde yer alan diğer Uzak Doğu ülkeleri Kore ve Japonya'nın en çok havuç ithalatı gerçekleştirdiği ülkelere bakıldığında, yine Çin'in bu ülkelerin ithalatında da büyük bir pazar payı ile lider olduğu görülmektedir. Bu ülkelerin ihracatçıları göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin Uzak Doğu ülkeleri ile havuç ticareti gerçekleştirmediği görülmektedir.

Havuç ithalatında dokuzuncu en büyük ülke olan Birleşmiş Arap Emirlikleri'nin havuç ithalatının en önemli kısmını %45,4 ile Avustralya ve %39,1 ile Çin oluşturmaktadır. Türkiye, BAE'nin 0,4 pazar payı ile 12. ihracatçısıdır. BAE ise, %0,8 pazar payı ile Türkiye'nin 11. ithalatçısı konumunda yer almaktadır.

Türkiye'nin havuç ihracatına bakıldığında birinci sırada %34,5 pay ile dünyanın en büyük 15. Havuç ithalatçısı olan Suudi Arabistan yer almaktadır. Türkiye ise Suudi Arabistan'ın ithalatçıları arasında %12 ile ikinci sırada bulunmaktadır. Suudi Arabistan, Türkiye için oldukça önemli bir pazardır.

Sonuç olarak, 2019 yılı en çok havuç ithalatı yapan ülkeler incelendiğinde, Kuzey Amerika ülkeleri ABD ve Kanada'nın ithalatlarını en çok kendi aralarında gerçekleştirdikleri ve Türkiye'nin bu ülkeler ile havuç ticareti bulunmadığı; benzer şekilde AB ülkelerinin de çoğunlukla kendi içlerinde ticaret yaptıkları ve Türkiye'nin konum ve vergi avantajına sahip olmasına rağmen AB pazarında çok düşük paya sahip olduğu; Uzak Doğu ülkelerinin havuç ithalatında Çin'in lider ülke olduğu ve Türkiye'nin Uzak Doğu ülkeleriyle havuç ticareti bulunmadığı görülmektedir. Türkiye'nin ihracat pazarında en büyük payı Orta Doğu ülkeleri oluşturmakta ve Orta Doğu ülkeleri Türkiye'nin havuç ihracatında önemli konumda bulunmaktadır.

2.4.2. Dünyanın En Büyük Havuç İthalatçılarının Türkiye ile Ticaretleri Açısından Hedef Pazarlar

Dünya havuç ihracatında 19. sırada olan Türkiye'nin 2019 yılı havuç ihracatı 13,7 milyon ABD Doları değerindedir. 2018 yılında 85,948 ton olan havuç ihracatı, 2019 yılında 80,590 tona düşmüştür. Ancak ihracat miktarının düşmesine rağmen Türkiye sırasını korumayı başarmıştır. Tablo 2.4'te dünyanın en büyük havuç ithalatçıları ve bir önceki bölümünde ayrıntılı bir şekilde üzerinde durulan Türkiye ile olan ticaretleri Tablo 2.4'te verilmiştir.

Tablo 2.4: Dünyanın En Büyük Havuç İthalatçıları ve Türkiye ile Ticaretleri, 2019

Ülkeler	Pazar Payı (%)	Gümrük Vergisi (%)	Dış Ticaret Dengesi (bin ABD Doları)	Birim Fiyat (bin ABD Doları/ton)	2015-2019 İthalat Miktar Artışı (%)
Almanya	0	0	-6	750	-3
ABD	*	14.90	*	*	*
Kanada	*	4+4	*	*	*
Rusya	0	9	-1	*	*
Fransa	0	0	-8	889	-41
Hollanda	*	0	*	*	*

Belçika	*	0	*	*	*
Tayland	*	40	*	*	*
BAE	0,4	0	-165	245	35
Malezya	*	0	*	*	*
Kore	*	30	*	*	*
İngiltere	0	12	-9	818	-31
Japonya	*	3	*	*	*
Polonya	*	0	*	*	*
Suudi Arabistan	12	0	-3412	180	23

Kaynak: ITC, Market Access Map

*Not: * sembolü, ülkelerin Türkiye ile havuç ticareti yapmadığını ve dolayısıyla istenen bilgilerin olmadığını ifade etmektedir.*

Tablo 2.4 incelendiğinde en büyük havuç ithalatçıların ithalatında Türkiye'nin pazar payına sahip olduğu sadece iki ülke bulunmaktadır. Bu ülkeler %12 pay ile Suudi Arabistan ve %0,4 pay ile Birleşik Arap Emirlikleri'dir. İhracat miktarı düşük olduğu için Türkiye'nin bazı ülkelerde yüzdelik bir payının son derece düşük olduğu ve bazı ülkelere de hiç ihracat gerçekleştirmediği görülmektedir. Seçilmiş ülkeler içinde Türkiye'nin hiç ihracat gerçekleştirmediği ülkeler; ABD, Kanada, Hollanda, Belçika, Tayland, Malezya, Kore, Japonya ve Polonya'dır. Türkiye'nin azda olsa ihracat gerçekleştirdiği ancak pazar payının sıfır olduğu ülkeler ise Almanya, Rusya, Fransa ve İngiltere'dir.

2.4.3. Hedef Pazar Seçim Kriterleri

Türkiye'deki havuç ihracatçılarına hedef Pazar seçimi yapılırken mevcut dış ticaret rakamları değerlendirilerek bir takım ön elemeler yapılabilir. Yukarıda yer alan son iki başlık altında dünyanın en büyük havuç ithalatçıları ve bu ülkelerin Türkiye ile yaptıkları ticaret üzerinde durulmuş ve öncelik verilecek ülkeler belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde rekabetçilik ölçütleri yardımıyla Türkiye'nin havuç ihracatında hedef pazarları seçilecektir. Rekabetçilik ölçütleri birincil ve ikincil ölçütler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.

2.4.3.1. Birincil Rekabetçilik Ölçütleri ve Türkiye'nin Hedef Pazarlarının Seçimi

Türkiye'nin havuç ihracatında hedef pazarın/pazarların belirlenebilmesi için öncelikle ön eleme gerçekleştirilmeye çalışılacaktır. Ön eleme için aşağıda seçilen birincil rekabetçilik ölçütleri kullanılacaktır:

1. 2019 yılında dünyanın en büyük havuç ithalatçıları
2. 2019 yılında Türkiye'nin en çok havuç ihracatı yaptığı ülkeler
3. 2015-2019 döneminde havuç ithalatı en çok artan ülkeler

Tablo 2.5'de yukarıda yer alıncı dört kriter dikkate alınarak öne çıkan ülkeler belirlenmeye çalışılmıştır. 2019 yılı itibariyle, dünya havuç ithalatındaki ilk 15 ülkeden ikisi Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülkeler arasında yer almaktadır.

Tablo 2.5: Dünyanın En Büyük Havuç İthalatçıları ve Türkiye'nin İhracatı, 2019

Dünyanın En Büyük İthalatçıları	Türkiye'nin En Çok İhracat Yaptığı Ülkeler	İthalatı Miktar Olarak En Çok Artanlar 2015-2019
Almanya	Suudi Arabistan	ABD
ABD	Romanya	Rusya
Kanada	Irak	Hollanda
Rusya	Bulgaristan	Tayland
Fransa	Ürdün	Malezya
Hollanda	Suriye	Kore
Belçika	Gürcistan	Japonya
Tayland	Kuveyt	Polonya
BAE	Lübnan	Suudi Arabistan
Malezya	Libya	
Kore	BAE	
İngiltere	Kıbrıs	
Japonya	İtalya	
Polonya	Katar	
Suudi Arabistan	Umman	

Kaynak: TradeMap

Üç kriteri yerine getiren tek ülke Suudi Arabistan'dır. Hem Suudi Arabistan'ın Türkiye'nin havuç ihracatındaki pazar payı hem de Türkiye'nin Suudi Arabistan'ın havuç ithalatındaki pazar payı dikkate alındığında, Suudi Arabistan Türkiye'deki havuç ihracatçıları tarafından öncelik verilecek ülkeler arasına alınmalıdır.

İki kriteri sağlayan ülkeler; ABD, Rusya, Hollanda, Tayland, Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya, Kore, Japonya ve Polonya'dır. Öncelikle bu ülkelerin hepsinin dünyanın en büyük havuç ithalatçıları arasında olması bu ülkeleri pazarda önemli kılmaktadır. Hollanda ve Polonya'nın son beş yılda ithalatlarındaki artış, coğrafi konumları ve vergi avantajları dolayısıyla Türk havuç ihracatçılarının listesine alınabilirler ancak daha çok AB ülkeleriyle havuç ticareti yaptıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Birleşik Arap Emirlikleri zaten Türkiye'nin en çok havuç ihracatı yaptığı ülkeler arasında yer aldığından ve son beş yılda Türkiye ile olan havuç ticaretinde %35 miktar artışı gerçekleştirdiğinden listeye mutlaka alınmalıdır. Pazarlarında daha çok Çin'in hâkim olduğu Tayland, Malezya, Kore ve Japonya son beş yılda havuç ithalatında gerçekleştirdikleri artış ile girilebilecek pazarlar olarak göz önünde bulundurulabilir. Özellikle gümrük vergisi avantajından dolayı Malezya (%0) ve Japonya (%3) değerlendirilebilecek pazarlar arasında yer almaktadır. Dünya havuç ithalatında ikinci lider konumda olan ve son beş yılda havuç ithalat miktarını artıran ABD, her ne kadar havuç ithalatında önceliği USMCA (NAFTA) ülkelerine veriyor olsa da yine de değerlendirilmeye değer bir pazar olarak düşünülebilir. Trademap'te Rusya'nın Türkiye ile olan havuç ticareti verilerine tam ulaşılmasa da ihracatçı sıralamasında Türkiye'nin yer alması ve dünyanın en çok havuç ithalatı gerçekleştiren ülkeler arasında bulunması Rusya'yı da değerlendirmeye alınması gereken bir pazar yapmaktadır.

Bunun dışında son beş yılda Türkiye ile olan havuç ticaretleri artan ve Türkiye'nin ilk on ithalatçısı arasında bulunan ülkeler; Romanya (%39), Kuveyt (%139), Libya (%84) ve Suriye(%10) değerlendirmeye alınmalıdır. Türkiye'nin havuç ithalatçıları arasında yüksek pazar paylarına sahip olan Irak (%11,6), Bulgaristan (%9) ve Ürdün (%8,1)'de listeye dahil edilmelidir.

Birincil rekabetçilik ölçütleri kullanılarak yapılan ön elemelerde 17 adet ülkenin öne çıktığı görülmektedir. Suudi Arabistan zaten üç kriteri de yerine getirmektedir; diğer ülkeler

de sahip oldukları özellikleriyle ihracatçılar için dikkate alınması gereken ülkeler olarak değerlendirilmiştir.

2.4.3.2. İkincil Rekabetçilik Ölçütleri ve Türkiye'nin Hedef Pazarlarının Seçimi

Bir önceki bölümde yer alan birincil rekabetçilik ölçütlerinde 17 ülke ön plana çıkmıştır. Bu bölümde ise söz konusu 17 ülke için aşağıda belirlenmiş olan sınırlandırma ölçütleri (ikincil rekabetçilik ölçütleri) kullanılarak ikinci kez sınırlandırmaya gidilmiştir. Böylelikle potansiyel hedef pazarlar daha spesifik bir şekilde ele alınabilecektir. İkincil rekabetçilik ölçütleri sekiz grupta toplanabilir;

1. Dünya havuç ithalatında ilk 10'da yer alan ülkeler
2. Türkiye'nin havuç ihracatında ilk 10'da yer alan ülkeler
3. Havuç ithalatında Türkiye'nin ilk üçte yer aldığı ülkeler
4. 2015-2019 döneminde havuç ithalatı en çok artanlar
5. 2018-2019 döneminde havuç ithalatı en çok artanlar
6. Türkiye'ye yüksek fiyat uygulayanlar
7. Türkiye'ye düşük gümrük vergisi uygulayanlar
8. Türkiye'ye coğrafi yakınlığı olanlar

Tablo 2.6'da birincil rekabetçilik ölçütlerde öne çıkan 17 ülke için ikincil rekabetçilik ölçütlerinin uygulaması yapılmıştır. Ülke sayısı fazla olduğu için tablo üç kısma (a/b/c) ayrılarak gösterilmektedir.

Tablo 2.6 (a): İkincil Rekabetçilik Ölçütleri ve Türkiye'nin Hedef Pazarları

İkincil Rekabetçilik Ölçütleri	S.Arabistan	BAE	ABD	Rusya	Hollanda	Tayland
Dünya havuç ithalatında ilk 10'da yer alan ülkeler		✓	✓	✓	✓	✓
Türkiye'nin havuç ihracatında ilk 10'da yer alan ülkeler	✓					
Havuç ithalatında Türkiye'nin ilk üçte yer aldığı ülkeler	✓					
2015-2019 döneminde havuç ithalatı en çok artanlar	✓		✓	✓	✓	✓

2018-2019 döneminde havuç ithalatı en çok artanlar				✓		
Türkiye'ye yüksek fiyat uygulayanlar						
Türkiye'ye düşük gümrük vergisi uygulayanlar	✓	✓		✓	✓	
Türkiye'ye coğrafi yakınlığı olanlar	✓	✓		✓	✓	

Tablo 2.6 (b): İkincil Rekabetçilik Ölçütleri ve Türkiye'nin Hedef Pazarları

İkincil Rekabetçilik Ölçütleri	Malezya	Kore	Japonya	Polonya	Romanya	Kuveyt
Dünya havuç ithalatında ilk 10'da yer alan ülkeler	✓					
Türkiye'nin havuç ihracatında ilk 10'da yer alan ülkeler					✓	✓
Havuç ithalatında Türkiye'nin ilk üçte yer aldığı ülkeler					✓	
2015-2019 döneminde havuç ithalatı en çok artanlar	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2018-2019 döneminde havuç ithalatı en çok artanlar				✓		
Türkiye'ye yüksek fiyat uygulayanlar					✓	✓
Türkiye'ye düşük gümrük vergisi uygulayanlar	✓		✓	✓	✓	✓
Türkiye'ye coğrafi yakınlığı olanlar				✓	✓	✓

Tablo 2.6 (c): İkincil Rekabetçilik Ölçütleri ve Türkiye'nin Hedef Pazarları

İkincil Rekabetçilik Ölçütleri	Libya	Suriye	Irak	Bulgaristan	Ürdün
Dünya havuç ithalatında ilk 10'da yer alan ülkeler					
Türkiye'nin havuç ihracatında ilk 10'da yer alan ülkeler	✓	✓	✓	✓	✓
Havuç ithalatında Türkiye'nin ilk üçte yer aldığı ülkeler	✓	✓	✓	✓	✓
2015-2019 döneminde havuç ithalatı en çok artanlar		✓	✓	✓	
2018-2019 döneminde havuç ithalatı en çok artanlar	✓		✓		
Türkiye'ye yüksek fiyat uygulayanlar					✓
Türkiye'ye düşük gümrük vergisi uygulayanlar	✓				
Türkiye'ye coğrafi yakınlığı olanlar	✓	✓	✓	✓	✓

Kaynak: Araştırmahibitaraafındadüzenlenmiştir.

Tablo 2.6'da Türkiye'nin söz konusu 17 ülkedeki rekabetçilik ölçütleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve hedef ülkeler belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, Türkiye'nin öncelikli hedef pazarı Romanya'dır. Türkiye, Romanya'ya havuç satışında yukarıda incelenen sekiz kriterin altısında avantaja sahiptir. Türkiye, Suudi Arabistan, Rusya, Kuveyt ve Irak için sekiz kriterin beşinde avantaj sağlamaktadır. Bu dört ülke 2015-2019 yılları arasında ithalatı en çok artan ülkeler arasında yer almaları açısından oldukça önemlidir. Bunun yanında Suudi Arabistan ve Rusya en çok havuç ithalatı yapan ilk on beş ülke arasında yer almaktadırlar. Sonuç olarak Romanya, Suudi Arabistan, Rusya, Kuveyt ve Irak Türk havuç ihracatçıları için öncelikli hedef pazarlar olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'nin havuç ihracatı gerçekleştirdiği ülkelere bakıldığında Orta Doğu ülkelerinin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu nedenle yukarıdaki kriterler baz alındığında, dört kriteri yerine getiren Libya, Suriye ve Ürdün diğer hedef pazarlar arasına alınabilir. Orta Doğu ülkelerinin yanı sıra yine dört kriteri yerine getiren Hollanda, Polonya ve Bulgaristanda hedef pazarlar içine alınabilir. Bu ülkelerin ortak özellikleri AB üyesi olmaları ve 2015-2019 yılları arasında ithalatı en çok artan ülkeler arasında yer almalarıdır. Hollanda

hem dünya havuç ihracatında ikinci hem de dünya havuç ithalatında altıncı sırada olmasıyla havuç piyasasında oldukça önemli bir ülkedir. Bulgaristanise hem Türkiye'nin ihracatında ilk onda yer almakta hem de ithalatında Türkiye ilk üçte bulunmaktadır. Polonya dünya havuç ithalatında 14. sırada yer almakta ve Türk ihracatçılar tarafından değerlendirilmesi gereken bir diğer pazardır.

Genel bir değerlendirme yapıldığında Türkiye'nin iki kriter hariç diğer tüm kriterlere uyan öncelikli hedef pazarı Romanya'dır. Romanya'nınTürkiye ile mevcut ticari ilişkileri, son yıllarda artan havuç ithalat miktarı ve Türkiye'nin sahip olduğu avantajlar düşünüldüğünde en uygun ihraç ülkesi olduğu söylenebilir. İhraç pazarlarını genişletmek ve alternatif ülkeler üzerinde çalışmak isteyen işletmeler için Romanya dışında öncelikli hedef pazarlar;

- Suudi Arabistan,
- Rusya,
- Kuveyt,
- Irak olarak belirlenmiştir.

2.4.3.3. Tüm Kriterler Açısından En Uygun Hedef Pazarın Özellikleri

Birincil ve ikincil rekabetçilik ölçütleri dikkate alındığında tüm kriterleri yerine getiren bir ülke bulunamamıştır. Kriterler gözönünde bulundurulduğunda en çok kriteri sağlayan ülkenin Romanya olduğu ve Suudi Arabistan, Rusya, Kuveyt ve Irak'ın Romanya'dan sonra hedef pazarlar olarak öne çıktığı görülmüştür. Bu ülkelerin Pazar özellikleri ve bu ülkelere yönelik önerilen pazara giriş stratejileri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

En çok kriteri yerine getiren **Romanya**, Türkiye için güçlü bir hedef pazardır. Türkiye, Romanya'nın en önemli ticaret ortaklarından birisidir ve Türk işletmeleri Romanya'nın en önemli tedarikçileridir (TicaretBakanlığı, 2020). Romanya %19,5 pay ileTürkiye'nin en büyük ikinci havuç ithalatçısı konumunda yer almaktadır. 2019 yılında Romanya'ya 10,534 ton havuç ihracatı gerçekleştirilmiştir. Son beş yılda %39 oranında miktar ve %43 oranında değer artışı sağlanmıştır. Romanya AB üye ülkesidir ve AB Ortak Ticaret Politikası'na uymaktadır. Gümrük Birliği'nin yürürlüğe konulması veTürkiye'nin taraf olması sebebiyle sanayi ürünleri ticareti ve bazı istisna tarım ürünlerinde gümrük vergileri sıfırlanmıştır. Romanya yalnızca vergi bakımındandegil, konum açısından da oldukça avantajlı bir ülkedir. Romanya'da gıda ürünlerinin standart ve belgelendirilmesine

ilişkin kurallar AB direktifleri ile tamamen uyumludur. Herhangi bir AB ülkesinde serbest dolaşıma giren bir gıda ürünü, başka hiçbir teste tabi tutulmadan Romanya tarafından ithal edilebilir ya da iç pazarda satışa sunulabilir. Romanya Standartları, ASRO-Romanya Ulusal Standartlar Kurumu (<http://www.asro.ro.es>) tarafından oluşturulmaktadır. ASRO; CEN (Avrupa Standardizasyon Komitesi), CENELEC (Avrupa Elektroteknik Standardizasyon Komitesi), ISO (Uluslararası Standardizasyon Organizasyonu) ve IEC (Uluslararası Elektroteknik Komisyonu) üyesidir. Romanya’da gıda ürünlerinin tüketiciye sunulması genellikle süpermarket ve hipermarket yoluyla yapılmakta ve bununla birlikte her ne kadar güçlü bir tutundurma ve tanıtım kampanyasına ihtiyaç duyulsa da Türkiye’deki ihracatçı firmalar son tüketiciye kadar ulaşabilmektedir. Son dönemde ülkede yabancı firmaların kullanabileceği reklam imkanları da oldukça artmıştır. Romanya’da ithalatı yapılan ürünlerin etiketleme, sağlık ve güvenlik ile ilgili kurallara uymaları Tüketici Koruma Kanunu gereğince yasal bir zorunluluktur ve bu etiketler Romence hazırlanmalıdır (Ticaret Bakanlığı, 2020).

Romanya’dan sonra en çok kriteri sağlayan ülkelerden **Suudi Arabistan** ve **Kuveyt**’in ortak özellikleri Körfez Arap Ülkeleri İş Birliği Konseyi (KİK) üyesi olmalarıdır. KİK, üyeler arasında bütünleşmenin sağlanarak bölgesel bir güç oluşturmak amacıyla kurulan, Basra Körfezi’ne kıyısı olan ve ortak tarihi, coğrafi, kültürel, dini ve sosyal özelliklere sahip olan ülkeleri bir araya getiren bölgesel bir örgüttür (Dış İşleri Bakanlığı). Türkiye’nin havuç satışında önemli bir pazar olan Arap ülkeleri uyguladıkları ortak politikalar nedeniyle tek bir ülke gibi değerlendirilebilir. Dış ticaret mevzuatları benzerdir. Bu nedenle tek bir ülke olarak değil KİK üyeleri kapsamında pazar özellikleri incelenecektir. Arap ülkelerinde tarım ve sanayi üretimi yetersiz olduğundan, ihtiyaçlarının büyük bir bölümü ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Söz konusu ülkelerin havuç ithalatlarında 2015-2019 yılları arasında hem miktar hem de değer artışı gerçekleşmiştir. Buradan tüketimin arttığı ve bu ülkelere gerçekleştirilen mevcut havuç satışlarının da arttırılabileceği kanısına varmak yanlış olmayacaktır. Türkiye, söz konusu ülkelerin havuç pazarında oldukça önemli bir yere sahiptir. Ülkeler incelendiğinde, Türkiye’nin söz konusu ülkelerin havuç ihracatçıları içinde ilk on ülke içinde yer aldığı görülmektedir. Gümrük Birliği kapsamında KİK’nin altı üyesi (Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri) ortak bir gümrük politikası ve gümrük tarifesi üzerinden diğer ülkelerle ticaretlerini gerçekleştirmektedir. Üye ülkeler, “dayanıklı tüketim mallarının kullanım kılavuzları Arapça’ya çevrilmelidir” gibi ortak standartlar oluşturma konusundaki

çalışmalarına devam etmektedir. Bunun yanında, mevcut durum itibariyle her üye ülke kendi standartlarını uygulamaya da devam etmektedir. Suudi Arabistan'da, Suudi Arabistan Standardizasyon Kurumu (SASO) standartları oluşturmakla görevli kurumdur. Uluslararası standartlara uygunluk yanında Avrupa ve ABD standartlarına uygunluk da gerekmektedir. Kamu kurumlarının alımlarında dışlayıcı bazı standartlar belirlendiği söylenmektedir. Gıda Maddeleri İthalatında Muhteviyat (ingredients) Sertifikası, İnsan Tüketimine Uygunluk Sertifikası, Fiyatların İhracatçı Ülkedeki Pazar Fiyatlarıyla Aynı Olduğuna Dair Belge talep edilmektedir. Kuveyt'de ise yaklaşık 300 standart uygulanmaktadır. Bunlar AB, ABD, ISO standartlarının karmasından oluşturulmuştur. Gıda ve sağlık ürünleri ithalatı, ithalata konu malın türüne göre özel uygulamalara ve belgelendirmeye tabi olabilmektedir. Gıda ürünlerinin insan sağlığı nazaranlı olmaması ve istenilen şartlara uygun olması zorunludur. Gıda ürünleri Kuveyt Yerel Sağlık Birimi tarafından sıkı testlere tabi tutulmaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2020).

Rusya, 2019 yılında toplam 180,543 ton havuç ithalatı gerçekleştirmiştir. Dünyanın dördüncü büyük havuç ithalatçısı konumunda yer almaktadır. Uyguladığı gümrük vergisi oranı ve konumu dolayısıyla Türkiye için değerlendirilmesi gereken bir pazar niteliğindedir. Türkiye geliştirmekte olan ülkeler statüsünde kabul edilmekte ve üçüncü ülke menşeli ürünlerin ithalatındaki gümrük vergilerinin %25'i oranında indirim yapılarak Türk menşeli muhtelif ürünlerin ülkeye girmesine olanak tanınmaktadır. Ancak bu indirimden yararlanmak için FORM A menşe belgesinin ibraz edilmesi gerekmektedir. Rusya'ya ihracat gerçekleştirecek tarım ve gıda sanayi firmalarının ISO 22000 belgesine sahip olmaları gerekmektedir. Rusya'da kayıt dışılığın azaltılması, eşit rekabet koşullarının sağlanabilmesi ve ithal ürünlerinin nihai tüketiciye kadar olan sürecinin izlenilebilmesi için 2024 yılına kadar "Birleşik Ürün Etiketleme ve Takip Sistemi"nin kullanılmasına karar verilmiştir. Söz konusu uygulama ile ithal ürünler QR kodu ile etiketlenmektedir. Rusya'da dağıtım ve perakendeciliğin büyük bir kısmı büfeler ve açık pazarlar aracılığı ile yapılmaktadır. Ülkeye yapılacak yük taşımacılığının büyük bir bölümü kara ve demiryolları ile gerçekleşmektedir (Ticaret Bakanlığı, 2020).

Hedef pazarlarda öncelik verilmesi gereken bir diğer ülke ise **Irak**'tır. Irak, Türkiye'nin ihracatında çok önemli bir yer tutmaktadır. 2019 yılında toplam 13,642 ton havuç ithalatı gerçekleştirmiştir. 2015-2019 yılları arasında havuç ithalatında hem değer hem de miktar artışı sağladığı görülmektedir. İhracatçıları arasında %93 pazar payı ile ilk sırada

Türkiye yer almaktadır. Rusya'ya satış birim fiyatı her ne kadar Türkiye'nin ortalama birim fiyatına göre düşük olsa da coğrafi yakınlığı ve mevcut pazar payı dikkate alındığında Irak, Türkiye'deki havuç ihracatçıları için dikkate alınması gereken önemli bir pazardır (Ticaret Bakanlığı, 2020).

2.4.3.4. Kriterlere Uygun Alternatif Pazarların Özellikleri

Yapılan değerlendirme sonucunda Romanya, Suudi Arabistan, Rusya, Kuveyt ve Irak'tan sonra en fazla kriteri yerine getiren ülkeler; Libya, Suriye, Ürdün, Hollanda, Polonya ve Bulgaristan'dır.

Bulgaristan, 2019 yılında toplam 17,834 ton havuç ithalatı gerçekleştirmiştir. Havuç ihracatçıları göz önüne alındığında %43,3 pazar payı ile Türkiye'nin Bulgaristan'a 10,323 ton ton havuç ihraç ettiği görülmektedir. Türkiye, Bulgaristan'ın lider havuç ihracatçısıdır. **Hollanda**, 2019 yılında 95,667 ton havuç ihracatı gerçekleştirmiştir. Hollanda dünyanın altıncı büyük havuç ithalatçısı ve ikinci büyük havuç ihracatçısıdır. Dünyanın on dördüncü havuç ithalatçısı olan **Polonya**, 2019 yılında 59,202 ton havuç ithalatı yapmıştır. İlgili veriler incelendiğinde bu iki ülkenin Türkiye ile arasında havuç ticareti gerçekleşmediği daha çok AB ülkeleriyle havuç ticareti gerçekleştirdikleri görülmektedir. Ancak hem konumları hem de gümrük vergisi avantajları dolayısıyla Türk ihracatçıları için değerlendirilmesi gereken pazarlardır. Hollanda, Polonya ve Bulgaristan'ın ortak özellikleri AB ülkeleri olmalarıdır. Bu sebeple bir önceki bölümde Romanya'da ayrıntılı olarak bahsedilen AB düzenlemelerine uyum sağlamaktadırlar. Sadece paketleme ve etiketleme de Hollanda etiketlerin Hollandaca olmasını zorunlu kılmıştır.

Libya, 2019 yılında toplam 5,151 ton havuç ithalatı gerçekleştirmiştir. Havuç ihracatçılarına bakıldığında %75 pazar payı ile ilk sırada Türkiye'nin yer aldığı görülmektedir. 2019 yılı itibarıyla Türkiye, Libya'ya 517 ton havuç ihracatı gerçekleştirmiştir. Tunus'tan sonra 226 ABD doları ile en yüksek birim fiyata sahiptir. Türkiye'nin ihracatında onuncu sırada yer alan Libya, son beş yılda Türkiye'den havuç ithalatında değer ve miktar artışı sağladığı düşünüldüğünde değerlendirilmesi gereken önemli bir pazardır.

Libya'nın %90'ının çöl olması nedeniyle tarıma elverişli alan oldukça sınırlıdır, bu yüzden Libya gıda ihtiyacının %80'ini ithal etmektedir. İthalatta %5'lik tek gümrük vergisi tarifesine geçmiştir. Libya, ülkeye girecek ürünler için özel bir ambalaj şartı sunmamaktadır.

Ancak ÷lkeye ÷r÷n g÷nderirken sıcaklık ve ÷r÷nlerin depolama s÷releri g÷z önünde bulundurulması gereken hususlardır. Libya'ya ilk kez girecek firmaların ÷lkeyi ziyaret etmeleri, fuarlara ve seminerlere katılmaları ve iyi ilişkiler kurmaları oldukça önemlidir. Uzaktan ÷r÷n tanıtım yazısının gönderilerek cevap beklenmesi Libya için hiç etkili olmayan bir yöntemdir (Ticaret Bakanlığı, 2020).

Suriye, 2019 yılında toplam 6,971 ton havuç ithalatı gerçekleştirmiş ve bu miktarın hepsini Türkiye'den satın almıştır. Suriye'nin havuç piyasasında Türkiye'nin tekel durumunda olduğu söylenebilir. Ayrıca Türkiye'nin havuç ithalatçılarında bakıldığında Suriye'nin altıncı sırada yer aldığı gör÷lmekte ve mevcut durum Suriye'yi Türk ihracatçıları için önemli bir pazar yapmaktadır.

Son yıllarda Suriye'nin dış ticaret politikası daha çok ithal ikameciliğe dayanmaktadır. Suriye, Türkiye'den yapılan ithalatta MFN oranına ilave olarak %30'luk ek vergi uygulaması getirmiştir. Türk malları Suriye pazarında kaliteli ve uygun fiyatlı olduğu için büyük oranda tercih edilmektedir. Suriye'ye gönderilen mallarda menş e ÷lkenin açıkça görünür şekilde yazılması ya da işaretlenmesi gerekmektedir. Suriye pazarında kişisel ilişkiler ve bağlantılar oldukça önemlidir, bu sebeple pazara yeni giren ihracatçıların müşterilerle iyi ilişkiler geliştirmeleri tavsiye edilmektedir. Suriye'de gıda ve süt ürünleri etiketlerinin Arapça ya da iki dilde hazırlanması ve üreticinin ismi, içerik, üretim ve son kullanma tarihi gibi bilgilerin yer alması gerekmektedir (Ticaret Bakanlığı, 2020).

Ürdün, 2019 yılında toplam 7,247 ton havuç ithalatı gerçekleştirmiştir. Havuç ihracatçılarında bakıldığında %86,7 pazar payı ile ilk sırada Türkiye'nin yer aldığı gör÷lmektedir. Türkiye'nin ithalatçıları arasında beşinci sırada bulunması, Türkiye'nin ortalama fiyatının epey üzerinde fiyat uygulaması ve Türkiye'nin mevcut pazar payı düşün÷ldüğünde Ürdün, Türk havuç ihracatçıları için değerlendirilmesi gereken önemli bir pazardır.

Ürdün'de dış ticaret için özel bir yasa bulunmamaktadır. Ürdün ve Türkiye, ticaretlerinde üçüncü ÷lkelere uyguladıkları gümrük vergilerini uygulamaktadır. Ürdün'de ulusal standartları Ürdün Standartları ve Metroloji Kurumu (JSMO) düzenlemektedir. Tarımsal ve hayvansal ürünlerin denetimi Tarım Bakanlığı tarafından yapılmaktadır. Paketleme açısından, ürün etiketine büyük önem verilmekte ve ürünün içeriği, üretim tarihi ve son kullanma tarihi gibi ürüne ilişkin tüm bilgileri içerip içermediği kontrol

edilmektedir. Ülkede yapılan fuarlar ve bu fuarlara katılım sağlayan firma ve ziyaretçi sayıları oldukça azdır. Ürdünlü tüccarlar karşılıklı ilişkilere önem verdiklerinden Türk ihracatçıların doğrudan iletişime geçip, firma ve ürün tanıtımı yapmaları satış yapılmasını kolaylaştırmaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2020).

Birincil ve ikincil rekabetçilik ölçütleri dikkate alındığında Türkiye'nin hedef pazarı Romanya, Romanya'dan sonra öncelik verilecek ülkeler ise Suudi Arabistan, Rusya, Kuveyt ve Irak'tır. Bu pazarlara alternatif isteyen ihracatçılar Libya, Suriye, Ürdün, Hollanda, Polonya ve Bulgaristan pazarlarını da değerlendirmeye alabilirler.

2.5. İhracatta Müşteri Bulma Yöntemleri ve İlgili Devlet Destekleri

Hedef ülke seçimi yapıldıktan sonra sıradaki aşama potansiyel müşterileri tespit etmektir. Uluslararası pazarlarda müşteri bulmak için birçok yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemlerden bazıları websitesi, blog, sosyal medya, internet reklamları, LinkedIn, ticaret müşavirlikleri, fuarlar, ticaret heyetleri, B2B siteler, pazar araştırması gezileri, sektörel yayınlar ve saha araştırmasıdır.

2.5.1. Devlet Destekleri Kapsamında Kullanılabilecek İhracatta Müşteri Bulma Yöntemleri

Çalışmanın bu bölümünde devlet destekli ihracatta müşteri bulma yöntemlerinden e-ticaret siteleri, fuarlar ve ticaret müşavirlikleri üzerinde durulacaktır. Bunun dışında diğer devlet desteklerini öğrenmek ve yararlanmak isteyen ihracatçıların, Ticaret Bakanlığı tarafından sürekli güncellenen "<https://ticaret.gov.tr/destekler/ihracat-destekleri>" web adresini takip etmesi önerilmektedir.

Şirketlerin ticari faaliyetlerinde teknolojik imkânlardan en üst seviyede faydalanmaları ve dijital pazarlama yöntemlerini etkin şekilde kullanmaları amacıyla "Pazara Girişte Dijital Faaliyetlerin Desteklenmesi Hakkında Karar" yürürlüğe girmiştir. Bu karar e-ticaret sitelerine üyelik, sanal fuarlar ve sanal ticaret heyetlerini kapsamaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2021). Aşağıda yer alan tablo 2.7'de ihracat desteği için ön onay verilen e-ticaret siteleri verilmektedir.

Tablo 2.7:İhracat Desteği İçin n Onay Verilen E-Ticaret Siteleri, 2020

Site Adı	Sektör	Merkez	İşletici / Temsilci (T)
Alibaba.com	Genel	Çin	E-Glober Dijital Ticaret ve Yatırım A. ř. (T) Mayen Telekomünikasyon A.ř. (T) Metis Bilgisayar Sistemleri San. ve Tic. A.ř. (T)
TradeAtlas.com	Genel	Türkiye	Ticaretatlası Bilgi Sistemleri San. Tic. Ltd. şti.
Dhgate.com	Genel	Türkiye	KHL Elektronik Ticaret ve Danışmanlık A.ř.
Globalpiyasa.com	Genel	Türkiye	Globalpiyasa Bilgi Teknolojileri Sanayi ve Ticaret A.ř.
Ptttrade.com	Genel	Türkiye	Posta ve Telgraf Teşkilatı A.ř.

Kaynak: T.C.Ticaret Bakanlığı

Firmalar, ticari fuarlara katılarak hem mevcut müşterileriyle bir araya gelip iş ilişkilerini geliştirme hem de gelecekte iş bağlantısı kurulabilecek potansiyel müşterilerle tanışma olanağı sağlamaktadır. Aynı zamanda fuarlarda firmalar ürün ve hizmetlerini tanıtma fırsatı da yakalamaktadırlar. Fuar seçimini oldukça önem arz eden bir konudur. Seçim yapılırken firmalar kendi alanlarıyla ilgili olan fuarlara yönelmelidir.

Tablo 2.8’de 2021 yılında bireysel katılımı desteklenecek uluslararası sektörel fuarlar ve Tablo 2.9’da 2021 yılı milli katılım organizasyonu düzenlenecek fuarlar verilmektedir. Fuarlar listelenirken konuları tarım olarak sınırlandırılmıştır.

Tablo 2.8: 2021 Yılı Bireysel Katılımı Desteklenecek Uluslararası Sektörel Fuarlar

FUAR ADI	TARİH	KONUSU	ÜLKE
AGROS EXPO	27-29 Ocak 2021	TARIM VE HAYVANCILIK	RUSYA FEDERASYONU
Agroworld Uzbekistan-16. Uluslararası Tarım, Tarım Teknolojileri Hayvancılık ve Tavukluk Fuarı	2-4 Mart 2021	Tarım rnleri, Tarım Teknolojileri Hayvancılık ve Tavukluk Teknolojileri	ÖZBEKİSTAN
DJAZAGRO-18.ULUSLARARASI GIDA, GIDA TEKNOLOJİLERİ, AMBALAJ VE TARIM FUARI	5-8 Nisan 2021	AMBALAJ, GIDA İşLEME, TARIM MAKİNALARI, GIDA-İÇECEK, OTEL VE RESTORAN EKİPMANLARI	CEZAYİR

AGROFOOD&PLASTPRINTPACK EHTIOPIA ULUSLARARASI TARIM VE PAKETLEME FUARI	3-5 Haziran 2021	GIDA, GIDA TEKNOLOJİLERİ, TARIM, TARIM TEKNOLOJİLERİ VE YEDEK PARÇALARI GÜBRE TARIM KİMYASALLARI	ETİYOPYA
SIPSA-FILAHA AGROFOOD- ULUSLARARASI TARIM, GIDA, TARIM MAKİNALARI VE TEKNOLOJİLERİ, YAN SANAYİLERİ VE HAYVANCILIK FUARI	3-6 Haziran 2021	TARIM VE TEKNOLOJİ VE HAYVANCILIK	CEZAYİR

Kaynak: T.C.Ticaret Bakanlığı

Tablo 2.9: 2021 Yılı Milli Katılım Organizasyonu Düzenlenecek Fuarlar

FUAR ADI	TARİH	KONUSU	ÜLKE
Agroworld Uzbekistan-16. Uluslararası Tarım, Tarım Teknolojileri Hayvancılık ve Tavukçuluk Fuarı	2-4 Mart 2021	Tarım ürünleri, Tarım Teknolojileri Hayvancılık ve Tavukçuluk Teknolojileri	ÖZBEKİSTAN
DJAZAGRO-18.ULUSLARARASI GIDA, GIDA TEKNOLOJİLERİ, AMBALAJ VE TARIM FUARI	5-8 Nisan 2021	AMBALAJ, GIDA İŞLEME, TARIM MAKİNALARI, GIDA-İÇECEK, OTEL VE RESTORAN EKİPMANLARI	CEZAYİR
AGROFOOD&PLASTPRINTPACK EHTIOPIA ULUSLARARASI TARIM VE PAKETLEME FUARI	3-5 Haziran 2021	GIDA, GIDA TEKNOLOJİLERİ, TARIM, TARIM TEKNOLOJİLERİ VE YEDEK PARÇALARI GÜBRE TARIM KİMYASALLARI	ETİYOPYA

SIPSA-FILAHA AGROFOOD- ULUSLARARASI TARIM, GIDA, TARIM MAKİNALARI VE TEKNOLOJİLERİ, YAN SANAYİLERİ VE HAYVANCILIK FUARI	3-6 Haziran 2021	TARIM VE TEKNOLOJİ VE HAYVANCILIK	CEZAYİR
AGRO PACK UZBEKİSTAN	10-12 Haziran 2021	Gıda, Tarım ve Ambalaj	ÖZBEKİSTAN

Kaynak: T.C.Ticaret Bakanlığı

Havuç ihracatı gerçekleştiren işletmeler diğer bir müşteri bulma yöntemi olan ticaret müşavirlikleri ile e-mail yoluyla iletişime geçerek, buldukları ülkenin pazar koşulları ve havuç sektörüyle ilgili bilgi isteyebilirler. Hedef pazardaki ticaret müşavirine Ticaret Bakanlığı'nın <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati> web adresinden ulaşılabilir.

İhracatçı firmaların, bu yöntemlerden birini ya da birkaçını kullanarak kendilerine bir müşteri listesi oluşturması, daha sonra listede yer alan müşterilerle iletişime geçmeleri gerekmektedir. Müşteri bulmanın yanında önemli olan bir diğer nokta ise pazardaki rakiplerin tanınmasıdır. Aşağıda yer alan son iki bölümde rakip firmalar ve ithalatçılar üzerinde durulmuş ve örnek bir liste oluşturulmuştur.

2.5.2. Dünyadaki Rakip Firmalar Listesi

Pazar araştırmasında hedef pazar belirleyip potansiyel müşterileri tespit etmek kadar rakiplerin farkında olmak ve onları tanımak da bir o kadar önemlidir. Rakip firmalar ile ilgili bilgi edinmek, mevcut fiyat ve satış stratejilerini öğrenerek kendi stratejilerini geliştirmek, rekabet gücünü elde etmek için firmalara avantaj sağlamaktadır.

Tablo 2.10 dünyadaki havuç ihracatçısı firmalardan havuç üretimi ve ihracatında öne çıkan ülkeler baz alınarak örnek bir liste olarak sunulmuştur. Daha detaylı bir araştırma ile seçilen hedef pazar üzerinde yoğunlaşarak, etkili bir rakip firma listesi oluşturmak mümkündür.

Tablo 2.10: Dünyadaki Havuç İhracatçısı Rakip Firmalar Listesi

Firma Adı	Ürün Çeşidi	Çalışan Sayısı	Ülke	Website
Adam TheisGmbH	10	100-249	Almanya	http://www.theisfrischgemuese.de/
Agraimpex Sp. z o.o.	55	20-49	Polonya	http://www.agrainpex.com.pl
AGRILATINA	30	50-99	İtalya	http://www.agrilatina.com
AGROHOLDING Ltd	8	100-249	Ukrayna	http://vovka-morkovka.com.ua
AGVA SP. Z O.O.	9	0-9	Polonya	http://www.agva.pl
AIP AGROGROUP Ltd	39	100-249	Ukrayna	http://www.agro-group.net
B E T A F R U I T HandelsgesellschaftmbHImportundExport	31	0-9	Almanya	http://www.betafruit.de
Bart'sPotatoCompany BVBA	12	10-19	Belçika	http://www.lamaire.com
BlasMuñoz	19	50-99	İspanya	http://www.blamuca.com
Casa Noya	14	10-19	İspanya	http://www.casanoya.es
CENTRALA NASIENNA KALNAS SP. Z O.O.	26	10-19	Polonya	http://www.kalnas.pl
CONSORFRUT POLSKA SP. Z O.O.	50	100-249	Polonya	http://www.consorfrut.pl
CooperatieveVeilingRoeselare CVBA	51	100-249	Belçika	http://www.reo.be
DANOPOL SP. Z O.O.	73	0-9	Polonya	http://www.danopol.com.pl
Demargro BVBA	23	10-19	Belçika	http://www.demargro.be
El-Roda forAgricultural Development S.A.E	12	100-249	Mısır	http://www.elroda.com
EurocastellCaña	17	500-999	İspanya	http://www.eurocastell.com
Eurogunst NV	2	10-19	Belçika	http://www.eurogunst.be

FritzWudyGmbH&Co.	96	10-19	Almanya	http://www.wudy-frucht.de
FruitsGardenTrading LLC	6	100-249	BAE	http://www.fruitsgarden.com
FrutasBouhabén	10	20-49	İspanya	http://www.frutasbouhaben.com
Frutas Y HortalizasDofrán	19	10-19	İspanya	http://www.dofran.com
GELIOS-1 Ltd	72	100-249	Ukrayna	http://www.gelios-1.com.ua
GLOBFRUIT SP. Z O.O.	48	0-9	Polonya	http://www.i-pl.org
GREEK TRADE SP. Z O.O.	195	0-9	Polonya	http://www.greektrade.com.pl
GREEN TEAM Ltd	11	100-249	Ukrayna	http://greenteam.ua
HANDLOSAD SP. Z O.O.	43	0-9	Polonya	http://www.handlosad.com
Jining Golden Longyuan International TradingCo. Ltd.	39	50-99	Çin	http://www.goldenlongyuan.com
KALUNA Ltd	46	250-499	Ukrayna	http://www.kalunaua.com
KISCHENZI Ltd	29	250-499	Ukrayna	http://kischenzi.com
KSG AGRO Holding	30	500-999	Ukrayna	http://ksgagro.com
Muñozval	9	10-19	İspanya	http://www.centralhorticola.com
Rolnas Sp. z o.o. PrzedsiğbiorstwoNasienne	49	20-49	Polonya	http://www.rolnas.com.pl
RZESZOWSKA SPÓLDZIELNIA OGRODNICZO-PSZCZELARSKA	56	20-49	Polonya	http://www.rzsop.natop.pl
SANDOMIERSKI OGRODNICZY RYNEK HURTOWY SPÓLKA AKCYJNA W LIKWIDACJI	42	20-49	Polonya	http://www.gieldasan.pl
SUMYFITOFARMACIA Ltd	97	100-249	Ukrayna	http://www.fitofarm.com
T.B.FRUITCompanyGroup	24	1000-4999	Ukrayna	http://www.tbfruit.com

Taliflor	86	100-249	İspanya	http://www.taliflor.es
TROPIK Ltd	45	250-499	Ukrayna	http://www.tropik.ua
VancoBelgium NV	25	10-19	Belçika	http://www.vanco.be
Verdimed	11	100-249	İspanya	http://www.verdimed.es
ZAKHIDNYI RETAIL Ltd	17	20-49	Ukrayna	http://www.zakarpatproduct.com

Kaynak: Trademap

2.5.3. Dünyadaki İthalatçı Firmalar Listesi

Pazar araştırmasında hedef ülkeler belirlendikten sonraki adım o ülkelerdeki potansiyel müşterilere ulaşmaktır. Müşterileri belirlemek ve onlarla iletişime geçmek için detaylı bir araştırma yapılmalıdır. Yapılan araştırmalar neticesinde bir müşteri listesi hazırlanarak, listede yer alan firmalarla tek tek iletişime geçilmelidir.

Tablo 2.11 Trademap'ten yararlanılarak örnek bir ithalatçı listesi hazırlanmıştır. Trademap dışında uluslararası müşterilere ulaşılacak birçok ücretli ve ücretsiz internet sitesi bulunmaktadır. Bu siteler yardımıyla daha detaylı bir araştırma ile ihracatçı firmalar seçtikleri hedef ülke doğrultusunda daha geniş potansiyel bir ithalatçı kitlesine ulaşabilirler.

Tablo 2.11: Dünyadaki Havuç İthalatçısı Firmalar Listesi

Firma Adı	Ürün Çeşidi	Çalışan Sayısı	Country	Website
Agraimpex Sp. z o.o.	55	20-49	Polonya	http://www.agraimpex.com.pl
AGVA SP. Z O.O.	9	0-9	Polonya	http://www.agva.pl
CENTRALA NASIENNA KALNAS SP. Z O.O.	26	10-19	Polonya	http://www.kalnas.pl
CONSORFRUT POLSKA SP. Z O.O.	50	100-249	Polonya	http://www.consorfrut.pl
DANOPOL SP. Z O.O.	73	0-9	Polonya	http://www.danopol.com.pl
GLOBFRUIT SP. Z O.O.	48	0-9	Polonya	http://www.i-pl.org
GREEK TRADE SP. Z O.O.	195	0-9	Polonya	http://www.greektrade.com.pl

LEADER INTERNATIONAL SA	14	100-249	Romanya	http://www.leaderinternational.ro
Rolnas Sp. z o.o. PrzedsiğbiorstwoNasienne	49	20-49	Polonya	http://www.rolnas.com.pl
ROSEEDS INTERNATIONAL SRL	115	0-9	Romanya	http://www.roseeds.ro
RZESZOWSKA SPÓŁDZIELNIA OGRODNICZO- PSZCZELARSKA	56	20-49	Polonya	http://www.rzsop.natop.pl
UNISEM SA	91	50-99	Romanya	http://www.unisemb.ro

Kaynak: Trademap

SONUÇ

Bu çalışma ile ihracat yöntemiyle uluslararası pazara girmek isteyen yada mevcut ihracat pazarını genişletmeyi amaçlayan Beypazarı havucu üreticisi ya da toptancısı tarım işletmeleri için hedef pazar araştırması gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada öncelikle güncel bilgi ve istatistiklerden yola çıkılarak dünyada ve Türkiye’de havuç piyasasının yapısı belirlenmeye çalışılmıştır. Ardından uluslararası havuç piyasasında alıcı ve satıcıların durumu, Türkiye’nin bu piyasadaki konumu, rakipler ve rakipler karşısındaki fiili rekabetçiliği değerlendirildikten sonra alternatifleriyle birlikte hedef pazarlar belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada ayrıca Türkiye’den bir firmanın hedef pazarlara satış yaparken geliştirmesi gereken stratejilere ve sektöre ilişkin özel bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmada uygulanan birincil ve ikincil rekabetçilik ölçütleri sonucunda, Türkiye’nin iki kriter hariç diğer tüm kriterlere uyan hedef pazarının Romanya olduğu ortaya çıkmıştır. İhracat pazarlarını genişletmek isteyen firmalar için Romanya sonrasında en güçlü hedef pazarlar; Suudi Arabistan, Rusya, Kuveyt ve Irak’tır. Bu pazarlar dışında alternatif pazar olarak değerlendirilebilecek ülkeler Libya, Suriye, Ürdün, Hollanda, Polonya ve Bulgaristan olarak öne çıkmaktadır. Havuç üreticisi ya da toptancısı işletmeler için sunulan bu pazar araştırması yol gösterici nitelikte olup uluslararası sularda bir pusula olarak görülebilir.

KAYNAKÇA

- Çabuk, T.Ş. (2014). Ankara İli Havuç (Daucus Carota L. Subsp. Sativus) Üretim Alanlarında Verimi ve Kaliteyi Olumsuz Yönde Etkileyen Sistemik Hastalıkların Araştırılması. Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- DOĞAKA. (2019). Kırıkhan Havucu Sektör Raporu. Hatay: T.C. Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı.
- Doğanay, T. B. (2020). Konya İli Meram İlçesinde Havuç Yetiştiriciliği Yapan Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations. Data. <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QC>. (17.02.2021).
- Gümrük.com.tr. Gtip Listesi Sonuçları.<https://www.gumruk.com.tr/gtip/listele.aspx?ID=0706.10>. (19.02.2021).
- ITC. (2020). Market Access Map.<https://www.macmap.org/>.(19.02.2021).
- İhracat Eksperi. (2018). İhracatta Müşteri Bulma Yöntemleri. <https://www.ihracateksperi.com/ihracatta-musteri-bulma-yontemleri/>. (23.02.2021).
- Kasım, R., ve Kasım, M.U. (2019). Farklı Renklerin Gücü: Havuç. International Marmara SciencesCongress (Autumn).
- MCBÜ ve Salihli Ticaret Borsası (2017). Manisa'daki Çekirdeksiz Kuru Üzüm İşletmelerinin İhracat Potansiyellerinin Geliştirilmesi Projesi. Manisa: Salihli Ticaret Borsası.
- Simon, P.W., (2000). Domestication, Historical, Development, and Modern Breeding of Carrot.Plant Breeding Reviews: Volume 19.
- Tatlıdil, F.F., (2000). Beypazarı İlçesinde Farklı Muhafaza Yöntemlerinin Havuç Maliyetine Etkisi. Tarım Bilimleri Dergisi, 6(2):38-44.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (KİK).<http://www.mfa.gov.tr/korfez-arap-ulkeleri-isbirligi-konseyi.tr.mfa>. (03.02.2021).
- T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2016). Havuç Hastalık ve Zararlıları ile Mücadele. Ankara: Eğitim Yayım ve Yayınlar Dairesi Başkanlığı Matbaası.
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2020). Onay Verilen E-Ticaret Siteleri.

- [https://ticaret.gov.tr/data/5ecfcbc613b876cd54b69895/Onay%20Verilen%20Siteler%20Listesi%20\(2020_2\)b.pdf](https://ticaret.gov.tr/data/5ecfcbc613b876cd54b69895/Onay%20Verilen%20Siteler%20Listesi%20(2020_2)b.pdf). (01.02.2021).
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2020). Yurt Dışı Teşkilatı. <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati>. (01.02.2021).
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2019). Tarife. [https://www.ticaret.gov.tr/gumruk-islemleri/sikca-sorulansorular/ticari/tarife#:~:text=Cevap%3A%20TGTC'de%20kullan%C4%B1lan%2012,Pozisyonu'dur%20\(GT%C4%B0P\)](https://www.ticaret.gov.tr/gumruk-islemleri/sikca-sorulansorular/ticari/tarife#:~:text=Cevap%3A%20TGTC'de%20kullan%C4%B1lan%2012,Pozisyonu'dur%20(GT%C4%B0P)). (01.02.2021).
- TradeMap. Index.<https://www.trademap.org/Index.aspx>. (05.02.2021).
- TURKTOB, <https://www.turktob.org.tr/tr/havuc-yetistiriciligi-ve-tarimi/4922>
- Tülek, S., Dolar, F.S. (2012). Ankara ili havuç alanlarında görülen fungal yaprak hastalıklarının belirlenmesi ve yaygınlık oranlarının saptanması. Bitki Koruma Bülteni, 52(3):247-259.
- Tülek, S., ve Canpolat, S. (2016). Bazı fungusitlerin havuçta külleme (Erysiphe heraclei D.C.) hastalığına etkileri. Bitki KorumaBülteni, 56(4): 349-358.
- TÜİK (2019). Bitkisel Ürün Denge Tabloları; "Sebzeler", 2017-2018. Haber Bülteni. <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30694>. (02.02.2021).
- TÜİK (2019). Bitkisel Üretim İstatistikleri. Haber Bülteni.<https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33737>. (05.02.2021).
- TÜİK (2020). Merkezi Dağıtım Sistemi.<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr>. (05.02.2021).
- Üremiş, İ., Soylu, S., Kurt, Ş., Soylu, E.M., Sertkaya, E., (2020). Hatay İli Havuç Ekim Alanlarında Bulunan Yabancı Ot Türleri, Yaygınlıkları, Yoğunlukları ve Durumlarının Değerlendirilmesi. Journal of Tekirdag Agricultural Faculty, 17(2):211-228.
- Yanmaz R. 1994. Havuç Yetiştiriciliği. Standard Dergisi, 34 (Özel sayı), 21–22. <https://www.tarimdanhaber.com/tarim-ve-ziraat-bilgi-bankasi/havuc-cesitleri-h3302.html>